

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

IKÄIHMISTEN KESKINÄINEN YHTEISÖLLI- SYYS JA SEN TUKEMINEN KUUSELAKES- KUKSESSA

Miia Susi

Opinnäytetyö
Marraskuu 2017
Sosionomikoulutus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

SUSI, MIIA:

Ikäihmisten keskinäinen yhteisöllisyys ja sen tukeminen Kuuselakeskuksessa

Opinnäytetyö 53 sivua, joista liitteitä 0 sivua
Marraskuu 2017

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvailla ikäihmisten keskinäistä yhteisöllisyyttä Tampereella sijaitsevassa ikäihmisten palvelukeskuksessa Kuuselakeskuksessa sekä löytää keinoja yhteisöllisyyden vahvistamiseen ja kehittämiseen. Kohderyhmänä olivat keskuksessa asuvat kotihoidon asiakkaat sekä yksityisasukkaat. Tutkimuksen tavoitteena oli lisätä asukkaiden hyvinvointia, vahvistavat heidän osallisuuttaan ja vähentävät yksinäisyyttä. Tutkimusongelmana oli, millaista keskinäistä yhteisöllisyyttä ikäihmisten välillä on Kuuselakeskuksessa, ja kuinka sitä olisi mahdollista vahvistaa ja kehittää. Työssä oli myös kolme tarkentavaa tutkimuskysymystä: Millaista keskinäistä yhteisöllisyyttä Kuuselakeskuksen asukkaiden välillä on nyt? Mitkä tekijät vaikuttavat asukkaiden näkökulmasta yhteisöllisyyteen Kuuselakeskuksessa? Millaista keskinäistä yhteisöllisyyttä asukkaat kaipaisivat ja millaisin keinoin he toivoisivat sitä kehitettävän?

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmänä oli osallistuva havainnointi. Aineisto on kerätty Kuuselakeskuksessa maaliskuuhun 2017, yhteensä viidellä havainnointikerralla. Saatu aineisto analysoitiin teoriaohjaavaa analyysia käyttäen.

Saadut tulokset on jaettu tutkimuskysymysten pohjalta kolmeen osa-alueeseen. Ensimmäinen osa-alue kuvailee Kuuselakeskuksen asukkaiden välillä tällä hetkellä esiintyvää yhteisöllisyyttä, toinen osa-alue puolestaan yhteisöllisyyteen vaikuttavia tekijöitä ja kolmas yhteisöllisyyden kehittämistä asukkaiden näkökulmasta. Asukkaiden kokeman yhteisöllisyyden osalta nousi keskeisenä esiin, että asukkaiden välillä on nykyisellään yhteisöllisyyttä, mutta myös osattomuutta ja yksinäisyyttä. Yhteisöllisyyteen vaikuttavia tekijöitä olivat esteettömyys, keskuksen koko ja siellä liikkuvat monet ryhmät, ystävyys-suhteiden muodostamiseen liittyvät seikat sekä asukkaiden oma aktiivisuus ja toimintakyky. Yhteisöllisyyden kehittämisen näkökulmasta nousivat esiin esteettömyyden parantaminen, osallisuuden ja voimaantumisen kokemusten luominen, pelkälle kohderyhmälle suunnatun ohjelman järjestäminen ja ystävyys-suhteiden tukeminen.

Tuloksista kävi ilmi, että kohderyhmällä oli itselläänkin halu yhteisöllisyyden kehittämiseen. Yhteisöllisyys nousi esiin keskuksen arkea seurattaessa ja asukkaiden keskusteluissa. Tutkimuksessa pyrittiinkin mahdollisimman pitkälti tuomaan esille asukkaiden omia mielipiteitä ja toiveita, näin samalla tukien heidän osallisuuttaan. Kohderyhmän on tärkeä olla mukana oman yhteisönsä muokkaamisessa ja kehittämisessä, jotta saavutettaisiin mahdollisimman toimivia ja pysyviä tuloksia. Myös tulosten konkreettisuudella on suuri merkitys, jotta ne ovat helposti vietävissä käytäntöön.

Asiasanat: yhteisöllisyys, yhteisö, osallisuus, ikäihminen

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

SUSI, MIIA:

A Sense of Community among the Elderly Residents of Kuuselakeskus and Strengthening It

Bachelor's thesis 53 pages, appendices 0 pages

November 2017

The purpose of this thesis was to collect information on the communality of the residents of Kuuselakeskus service center for the elderly and find ways to strengthen and develop it. The aim of this thesis was to increase the residents' well-being and involvement and decrease loneliness.

The study was qualitative in nature. The data were collected through participative observations. The data were analyzed through theory based content analysis.

The results reveal that the residents feel communality, but some of them also feel loneliness. Issues that had an impact on the communality were accessibility, the size of the center, the groups of people that lived and visited there, ability to make and maintain friendships and personal activity and health. The communality could be strengthened by improving accessibility, creating experiences of involvement and empowerment, creating activities only for the residents and supporting friendships.

Communality was a theme that constantly came up when observing the center's everyday life and conversations between the residents. The study aimed to shed light on the residents' opinions and expectations and seemed to succeed on that. It is important that the residents are involved in developing their community so that the results can be effective and permanent.

Key words: communality, community, involvement, the elderly

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTAT JA LÄHTÖKOHDAT.....	7
2.1	Opinnäytetyön yhteistyötaho.....	7
2.2	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat.....	8
3	TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	10
3.1	Yhteisö, yhteisöllisyys ja yhteisyys.....	10
3.1.1	Sosiaalinen pääoma syntyy yhteisössä.....	13
3.1.2	Osallisuus, koettua yhteisöllisyyttä.....	14
3.1.3	Voimaantuminen vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin.....	15
3.2	Ikäihmisten yhteisöllisyyden erityispiirteitä.....	16
3.3	Lähipalvelukeskus yhteisönä.....	19
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	21
4.1	Tutkimusmenetelmä.....	21
4.2	Aineiston hankinta, käsittely ja analysointi.....	22
5	TUTKIMUSTULOKSET.....	24
5.1	Kuuselakeskuksen asukkaiden välinen yhteisöllisyys.....	24
5.1.1	Toiminnallinen yhteisöllisyys.....	25
5.1.2	Symbolinen yhteisöllisyys.....	32
5.1.3	Alueellinen yhteisöllisyys.....	35
5.2	Yhteisöllisyyteen vaikuttavat tekijät Kuuselakeskuksessa.....	37
5.2.1	Esteettömyys.....	37
5.2.2	Asukkaiden lukumäärä.....	38
5.2.3	”Me ja muut” – Kuuselakeskuksen monet ryhmät.....	39
5.2.4	Ystävyysuhteiden muodostuminen.....	39
5.2.5	Oma aktiivisuus ja toimintakyky.....	40
5.3	Yhteisöllisyyden kehittäminen asukkaiden näkökulmasta.....	40
6	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	44
7	POHDINTA.....	48
	LÄHTEET.....	51

1 JOHDANTO

Elämme aikaa, jona yhteisöllisyyden on sanottu radikaalisti vähentyneen, mutta samalla siitä haetaan ratkaisua moneen sekä yhteiskunnan että yksilön ongelmaan. Yhteisöllisyydestä kaivataan usein vastapainoa eteenkin yksinäisyyden ja yksilövapauden lisääntymiselle. (Väyrynen, Kostamo-Pääkkö, & Ojaniemi 2015, 15, 22.) Myös ikääntyneiden palveluissa on yhteisöllisyyttä lisäämällä pyritty löytämään uudenlaisia ratkaisuja ikäihmisten elämänlaadun parantamiseen, ja se on tärkeä tekijä esimerkiksi taistelussa ikäihmisten yksinäisyyttä vastaan (Lyyra, Pikkarainen, Tiikkainen 2007, 157-158).

Sosiaalityön näkökulmasta yhteisöllisyyden vahvistamisen yhteydessä voidaan puhua yhteisösosiaalityöstä. Se on sosiaalityön muoto, jossa pyritään tuottamaan hyvinvointia rakentamalla, tukemalla ja kehittämällä yhteisöjä. Työssä lähdetään liikkeelle ihmisen jo olemassa olevista verkostoista, ja uusia kumppanuussuhteita pyritään rakentamaan yksilölle oleellisten tahojen kanssa. Yhteisösosiaalityö toimii monimutkaisessa yhteisöverkostossa, joka koostuu useista erikokoisista eri ihmisten muodostamista yhteisöistä. Yhteisösosiaalityötä tehdään paikallisyhteisöissä, jotta kyettäisiin paremmin ymmärtämään niissä muodostuvia elinolosuhteita ja tunnistamaan ja hyödyntämään erilaisia verkostoja. (Juhila 2006, 127-128; Roivanen & Ranta-Tyrkkö 2016, 12.) Nykyään yhteisösosiaalityön tekeminen on vaikeutunut, koska palveluita on keskitetty isoihin kaupunkeihin ja sosiaalityön toimipisteitä lakkautettu osana palveluverkoston uudelleen organisointia, mikä on johtanut palveluiden yksilöllistymiseen. Ristiriitaista onkin, että muutoksista huolimatta viime aikojen poliittisissa ohjelmissa ja puheissa on korostettu yhteisöjen kasvavaa vastuuta, vaikka yhteisösosiaalityön toimintamahdollisuuksia on samanaikaisesti heikennetty. (Roivanen & Rantatyrkkö 2016, 12-13.)

Kiinnostuin yhteisöllisyyden tutkimisesta siksi, että koen sen voivan ratkaista monia nyky-yhteiskunnan ikääntyneiden hoitoon liittyviä ongelmia ja näen siinä huomasti potentiaalia parantaa ikäihmisten hyvinvointia ja luoda parempaa, arvokkaampaa vanhuutta. Nykyään keskustelun aiheena on vanhusten yksinäisyys, johon yhteisöllisyyden avulla voidaan mielestäni löytää ratkaisuja. Opinnäytetyöni avulla haluan olla osaltani vaikuttamassa siihen, että yhteisöllisyyden tuomat voimavarat saataisiin hyödynnettyä paremmin yhdessä ikäihmisille palveluita tarjoavassa yksikössä, Kuuselakeskuksessa. Tavoit-

teenani on mennä yhteisösozialityön periaatteiden mukaisesti mukaan Kuuselakeskuk-
sen asukkaiden yhteisöön ja löytää sitä kautta niitä keinoja, joilla yhteisöllisyyttä voitai-
siin parhaiten tukea palvelukeskuksen arjessa.

Tässä opinnäytetyössä esittelen tutkimukseni, jonka tarkoituksena on kuvailla ikäihmis-
ten keskinäistä yhteisöllisyyttä Kuuselakeskuksessa, sekä löytää keinoja sen vahvistami-
seen ja kehittämiseen. Kuuselakeskus on Tampereella sijaitseva noin 160 asukkaan kes-
kus, joka toimii asumispalvelujen lisäksi laajana ikäihmisille suunnattuna lähipalvelukes-
kuksena. Koska asukkaita on paljon ja myös ulkopuolisia asiakkaita osallistuu keskuksen
tarjoamiin toimintoihin, on siellä noussut tarve asukkaiden välisen yhteisöllisyyden vah-
vistamiselle ja niin sanotun ”me-hengen” luomiselle keskuksessa asuvien välille. Juuri
tähän tarpeeseen pyrin tutkimuksellani vastaamaan.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAT JA LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa esittelen opinnäytetyöni taustoja ja lähtökohtia. Aloitan kuvailemalla opinnäytetyön yhteistyötahoa, joka on tarjonnut puitteet tutkimukseni toteuttamiselle. Samalla kerron tutkimukseni kohdejoukosta ja sen valikoitumiseen johtaneista syistä. Tämän jälkeen esittelen tutkimukseni tavoitteet ja tutkimusongelmat, sekä tarkemmat tutkimuskysymykset.

2.1 Opinnäytetyön yhteistyötaho

Tämä opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Tampereella sijaitsevan ikäihmisten palvelukeskuksen, Kuuselakeskuksen kanssa. Kuuselakeskus on Tampereen Vanhuspalveluyhdistys ry:n omistama keskus, jossa palvelun tuottaa Pirkanmaan Senioripalvelut Oy. Pirkanmaan Senioripalvelut Oy tarjoaa asukkailleen kotihoitoa ja tehostettua palveluasumista. Asukkaaksi hakeudutaan kaupungin kotihoidon asiakasohjaajien kautta. Lisäksi Kuuselakeskukseen on mahdollista muuttaa yksityisasukkaana, jolloin hakeutuminen tapahtuu Tampereen vanhuspalveluyhdistys ry:n kautta. (Pirkanmaan Senioripalvelut Oy, 2015.) Kuuselakeskuksessa on yhteensä 85 ikäihmisille tarkoitettua asuntoa ja viisi ryhmäkotia, joissa on 72 asukaspaikkaa. (Teittinen & Jolanki 2016, 38).

Asumispalvelujen lisäksi Kuuselakeskus toimii alueellisena ikäihmisille suunnattuna lähipalvelukeskuksena. Sen tiloissa toimii Kuuselan Lähitori, joka tarjoaa harrastusmahdollisuuksia, ohjausta ja neuvontaa sekä keskuksen asukkaille että ulkopuolisille asiakkaille. Kuuselan Lähitorin asiakkaita ovat kaiken ikäiset ihmiset, vaikka suurin osa kävijöistä on ikäihmisiä. (Pirkanmaan Senioripalvelut Oy, 2016.) Lähitoritoiminnan tavoitteena on tukea alueen asukkaiden hyvinvointia ja kotona asumista. Keskeistä on houkutella ihmisiä mukaan jo siinä vaiheessa, kun heillä ei ole vielä selvää palveluntarvetta, ja tarjota heille tekemisen ja harrastamisen paikka. Samalla pyritään vahvistamaan ihmisten osallisuutta yhteisön toimintaan ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Näin ollen yhteisöllisyyden vahvistaminen on yksi Lähitorin tavoitteista. (Teittinen & Jolanki, 2016, 35.) Kuuselakeskuksen tiloissa toimii myös Tampereen kaupungin päiväkotijärjestelmä, joka tarjoaa monipuolista virkistystoimintaa kotona asuville ikäihmisille neljänä päivänä viikossa. (Pirkanmaan Senioripalvelut Oy, 2016.)

Kuuselakeskuksessa on niin sanottu vanha ja uusi puoli, joissa molemmissa on useassa kerroksessa ikäihmisille suunnattuja asuntoja, sekä erillisiä lukittuja ryhmäkoteja. Keskuksessa on asukkaiden ja Lähitorin käytössä olevia yhteisiä tiloja, kuten käsityöpaja, kuntosali, ravintola ja ryhmätilat, joissa järjestetään erilaista toimintaa. Keskuksen pihaa ja grillikatosta asukkaat voivat halutessaan käyttää. Keskuksen ravintolan kanssa osittain samoissa tiloissa sijaitsee Tampereen kaupungin päiväkotiyksikkö, joka pyrkii luomaan ikäihmisille ja lapsille kohtaamismahdollisuuksia sekä yhteisten tilojen että yhteisen ohjelman muodossa. Neljänä päivänä viikossa toimivassa päiväkeskuksessa käyvät ikäihmiset osallistuvat jonkin verran keskuksen muuhun ohjelmaan ja käyttävät asukkaiden kanssa samoja tiloja, joten myös he ovat jonkin verran mukana keskuksen asukkaiden arjessa.

Tutkimukseni kohdejoukko on rajattu Kuuselakeskuksen kotihoidon asukkaisiin ja yksityisasukkaisiin. Kotihoidon asukkaat ja yksityisasukkaat asuvat Kuuselakeskuksen käytävien varrella erillisissä asunnoissa, joista he voivat vapaasti liikkua keskuksessa ja käyttää sen tiloja. Kohdejoukosta on rajattu pois Lähitorin asiakkaat ja ryhmäkotien asukkaat. Lähitorin asiakkaat on rajattu pois siitä syystä, että he eivät asu Kuuselakeskuksessa. Ryhmäkotien asukkaat puolestaan on rajattu pois siksi, että he elävät pääasiassa omissa yhteisöissään ryhmäkodissa ja heidän toimintakykynsä on selvästi matalampi niin kutsutun kerrospuolen asukkaisiin verrattuna.

2.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat

Tutkimuksen tarkoitus on kuvailla Kuuselakeskuksen ikäihmisten kokemaa yhteisöllisyyttä sekä etsiä keinoja sen vahvistamiseen. Tarkoitus on konkreettisesti löytää uusia keinoja asukkaiden välisen yhteisöllisyyden kehittämiseen, asukkaiden keskinäisten ihmissuhteiden vahvistamiseen sekä uusien ihmissuhteiden luomisen tukemiseen. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä asukkaiden hyvinvointia, vahvistaa heidän osallisuuttaan ja vähentää yksinäisyyttä.

Työni tutkimusongelmana on ”millaista keskinäistä yhteisöllisyyttä ikäihmisten välillä on Kuuselakeskuksessa, ja kuinka sitä olisi mahdollista vahvistaa ja kehittää?” Olen muotoillut tutkimukseeni seuraavat kolme tarkentavaa tutkimuskysymystä:

1. Millaista keskinäistä yhteisöllisyyttä Kuuselakeskuksen asukkaiden välillä on nyt?
2. Mitkä tekijät vaikuttavat asukkaiden näkökulmasta yhteisöllisyyteen Kuuselakeskuksessa?
3. Millaista keskinäistä yhteisöllisyyttä asukkaat kaipaavat ja millaisin keinoin he toivoisivat sitä kehitettävän?

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Yhteisöllisyys teoreettisena viitekehystenäni perustuu yhteisön käsitteeseen ja sen ohella käytettäviin rinnakkaiskäsitteisiin, joita ovat esimerkiksi yhteisyys ja sosiaalinen pääoma. Avaan tässä luvussa tutkimukseni kannalta keskeiset käsitteet ja kuvaan niiden yhteyksiä ja merkityksiä tutkimani ilmiön kannalta.

3.1 Yhteisö, yhteisöllisyys ja yhteisyys

Yhteisöt ovat välttämättömiä ihmisen olemassaololle ja toiminnalle. Jokainen meistä toimii osana erilaisia yhteisöjä, kuten perhettä, ystävyysporukkaa, naapurustoa, harrasteryhmää, työyhteisöä tai yhdistystä. Yhteisöt ympäröivät meitä kaikkialla: voidaan jopa sanoa, että ihminen on perusluonteeltaan sosiaalinen olento, jolle luontainen toimintaympäristö on juuri yhteisö. (Väyrynen ym. 2015, 7, 17.) Yhteisö-käsitettä käytetään usein ryhmämuodostelmien yleisnimityksenä. Sen voidaan kuvata tarkoittavan ihmisten välisen vuorovaikutuksen tapaa, yhteisyyttä, ihmisten välisiä suhteita tai tietyn ihmisryhmän yhteisiä piirteitä. Tarkka määrittely on kuitenkin haastavaa, sillä käsitettä voidaan tarkastella eri näkökulmista, mikä luo sille useita eri merkityksiä. (Lehtonen 1990, 14-15, 30.)

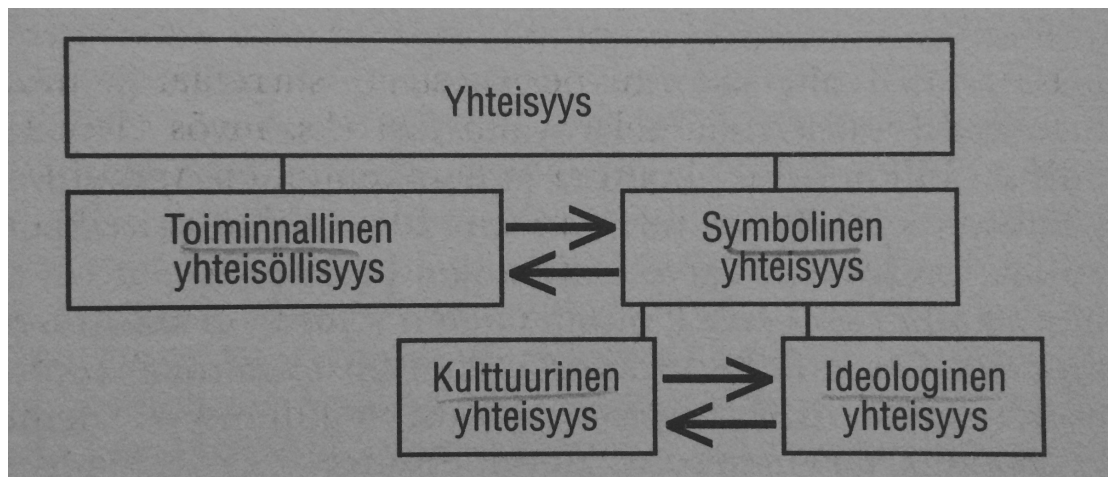
Yhteisöllisyys puolestaan on yhteisön sisäistä toimintaa, mikä tarkoittaa, että yhteisö muodostaa puitteet yhteisöllisyydelle. Yhteisöllinen toiminta muodostuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, jonka tulee sisältää yhteisyyden kokemusta, yhteenkuuluvuuden tunnetta ja yhteistyötä. (Kaukonen 2003, 12.) Näin ollen yhteisöllisyydellä tavallaan kuvataan ihmisten keskinäisiä merkityksellisiä suhteita ja siteitä. Koska yhteisöt tarjoavat erilaisia moraalisia päämääriä, arvoja ja normeja, voidaan yhteisöllisyyttä kuvata myös näiden kolmen asian tiedostamisena, jäsentämisenä ja näkyväksi tekemisenä. (Väyrynen ym. 2015, 7, 17.)

Yhteisöllisyyden käsitettä luokitellaan eri tieteenaloilla eri tavoin, koska sen perustana voi olla erilaisia asioita. Esimerkiksi sosiologiassa on alueellisuutta, vuorovaikutusta sekä symbolista yhteisöllisyyttä korostavia suuntauksia. (Roivanen & Ranta-Tyrkkö 2016, 7.) Koska yhteisön jäsenillä tulee olla keskenään jotain yhteistä, voidaan yhteisöllisyyden lähtökohdaksi ottaa myös ihmisten välinen yhteisyyden tunne (Lehtonen 1990, 23). Sillä

tarkoitetaan ihmisten sosiaalisissa suhteissa kokemaa yhteenkuuluvuutta. Oleellisia asioita siinä ovat samankaltaisuuden tunne, luottamus, vastavuoroisuus ja itsensä arvostetuksi kokeminen. (Lyyra, Pikkarainen ja Tiikkainen 2007, 155.)

Yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä tutkittaessa on erotettu myös käsite yhteisyys. Tutkimuksesani ymmärrän yhteisyyden ja yhteisöllisyyden synonyymeinä ja toisiinsa sisältyvinä käsitteinä, joita ei ole tässä yhteydessä tarpeen erotella toisistaan, vaikka Lehtonen (1990) niin tekeekin. Lehtonen jakaa ihmisten kokeman yhteisyyden toiminnalliseen yhteisöllisyyteen ja symboliseen yhteisyyteen. Tämä jako juontaa juurensa siihen, että yhteisyys voi ilmetä sekä toimintana että tunteina. Lehtosen näkökannassa yhteisyyden alueellista ulottuvuutta eli tiettyyn alueeseen sidottua yhteisyyttä ei välttämättä tarvitse käsitellä erikseen, sillä sekin voi ilmetä vain toimintana tai tunteina. Toiminnallinen yhteisyys edellyttää jäsenten välistä vuorovaikutusta, symbolinen yhteisyys taas yhteenkuuluvuuden tunnetta, jaettuja uskomuksia ja aatteita. Symbolinen yhteisyys on lisäksi jaettu kulttuuriseen ja ideologiseen yhteisyyteen. Kulttuurinen yhteisyys syntyy ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja käytäntöjen tuloksena, kun taas ideologinen yhteisyys syntyy ideologisissa koneistoissa, usein varsinaisen yhteisöpienryhmän ulkopuolella. (Lehtonen 1990, 23-29.)

Toiminnallinen ja symbolinen yhteisyys vahvistavat ja tukevat toisiaan, ollen olemassa lomittain. Toiminta ja vuorovaikutus voivat johtaa symboliseen yhteisyyteen, ja symbolinen yhteisyys puolestaan yhteisöllisten vuorovaikutusmuotojen ja toimintojen kehittymiseen. Lehtosen näkökulmassa varsinainen yhteisö vaatii ollakseen olemassa kuitenkin aina yhteisyyden toiminnallisen muodon, koska yhteisö voi olla olemassa vain vuorovaikutuksen kautta, joka taas ei sisälly symboliseen yhteisyyteen. Yhteisöllisyyttä itsessään voi silti esiintyä esimerkiksi pelkän aatteen, tavoitteen tai jaetun uskomuksen muodossa, vaikkei siihen liittyisi minkäänlaista yhteisöllisyyden kriteereitä täyttävää vuorovaikutusjärjestelmää, eli varsinaista yhteisöä. (Lehtonen 1990, 23-27.)

KUVIO 1. Yhteisyyden muodot ja keskinäissuhteet. Lehtonen 1990.

Pohjola (2015) puolestaan näkee yhteisöllisyyden ja yhteisöt jännitteitä ja ristiriitoja sisältävinä sosiaalisten suhteiden ja kiinnikkeiden kenttinä, jotka sekä yhdistävät ja tukevat ihmisiä, että aiheuttavat kahlehdintaa. Usein yhteisöllisyys ja yhteisöt ymmärretään pelkästään positiivisina ja turvaa tuottavina, mutta niiden rajoittava puoli tulee tiedostaa. Ahtaasti normittava, pakottava yhteisö kapeuttaa toimijoidensa mahdollisuuksia ja sen sisällä saattaa tapahtua kiusaamista, hyväksikäyttöä ja syrjintää. Yhteisö ei ole koskaan puhtaasti positiivinen tai kahlehtiva, vaan mukana on molempia piirteitä eri suuruisina. Yhteisön negatiiviset piirteet eivät välttämättä ole toimijoiden tietoisesti valitsemia toimintatapoja, vaan ne voivat syntyä tahattomasti yhteisön tai sen jäsenten valinnoista ja toiminnasta. Esimerkki tahattomasti kahlehtivasta yhteisöstä on esimerkiksi maahanmuuttajayhteisö, joka tarjoaa jäsenilleen vertaistukea ja apua uuteen ympäristöön sopeutumisessa, mutta samalla sisäänpäin toimiessaan voi eristää jäseniään niin, että ympäröivän kielen ja kulttuuripääoman omaksuminen vaikeutuu. Yhteisöjen toiminnan suurena haasteena onkin, kuinka saada yhteisöllisyyden positiiviset piirteet keskiöön ja karsia mahdollisimman hyvin pois haitalliset ja rajoittavat piirteet, jotka pyrkivät automaattisesti mukaan. (Väyrynen ym. 2015, 7, 16, 25-27.)

Huomioitavaa on, että erillinen yhteisö tuottaa aina automaattisesti rajat, joiden mukaan toiset kuuluvat mukaan ja toiset eivät. Yhteisössä on aina sisäpuolisten ryhmä, joiden keskinäinen yhteys ja osallisuus toteutuvat, mutta yhteisön ulkopuolelle jäävät joutuvat ns. toiseuden asemaan suhteessa sisäpuolisten toimintaan. Näin ollen yhteisöt toimivat osallisuuden lisäämisen lisäksi myös ulossulkijoina, joko tietoisesti tai tahattomasti. Yhteisön osaksi hyväksymisen kriteerit vaihtelevat, mutta perinteisesti kontrolloidussa asemassa ovat esimerkiksi vähemmistöihin kuuluvat ihmiset. (Väyrynen ym. 2015, 26-27.)

Yhteisöllisyyden, yhteisön ja yhteisyyden ilmiöihin on teoreettisessa tarkastelussa ja tutkimuksissa liitetty myös joukko muita käsitteitä. Seuraavaksi esittelen niistä ne, joiden koen olevan olennaisia ilmiön ymmärtämisen sekä tutkimukseni kannalta.

3.1.1 Sosiaalinen pääoma syntyy yhteisössä

Sosiaalisen pääoman ja yhteisön käsitteitä käytetään usein rinnakkain. Välillä niitä pidetään myös toistensa synonyymeinä, mutta yleisempi ajattelutapa on, että yhteisö on sosiaalisen pääoman perusta. (Roivanen ym. 2016, 71.) Sosiaalinen pääoma syntyy yhteisössä yhteisön jäsenten välisessä vuorovaikutuksessa. Se on kokonaisuus sellaisia yhteisöllisiä piirteitä ja toimintoja, jotka vahvistavat yhteisön vastavuoroisuutta, luottamusta, verkostoitumista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Sitä voidaan kuvata myös toimintavoimana, jota ihminen saa toimiessaan muiden ihmisten kanssa. (Väyrynen ym. 2015, 8, 15.) Sosiaalinen pääoma on aineeton hyödyke, jonka vaatii syntyäkseen aina jonkinlaisen yhteisön. Tämä tarkoittaa, että yksittäinen ihminen ei voi omistaa sitä, vaan sen omistaa aina sen muodostanut yhteisö. (Hyypä 2005, 15, 19.)

Käytännössä sosiaalinen pääoma on jotain hyvinvointia tuottavaa, minkä ihminen saavuttaa olemalla tekemisissä toisten ihmisten kanssa, ja minkä saavuttaminen ei yksin onnistuisi tai se olisi todella vaikeaa. Sen voi käytännössä ajatella olevan esimerkiksi isovanhemmilta saapua lastenhoitoapua tai yhteistoimintaa kyläkoulun säilymisen puolesta. Tällaisten ns. luonnollisten yhteisöjen lisäksi sitä syntyy myös erilaisissa yhdistyksissä ja muissa virallisissa sekä epävirallisissa ryhmittymissä. (Roivanen & Ranta-Tyrkkö 2016, 71.)

Sosiaalinen pääoma on yhteydessä terveyteen ja hyvinvointiin. Terveiden ja hyvinvoivien laitosten nettisivuilta löytyvän tiedon mukaan ihmiset, jotka osallistuvat aktiivisesti sosiaalisiin toimintoihin ja luottavat toisiin ihmisiin, kokevat itsensä terveemmiksi kuin ne, joiden osallistuminen ja luottamus ovat vähäisempää. Lisäksi sosiaalisen pääoman vähäinen määrä voi jopa lisätä riskiä ennenaikaiseen kuolemaan. (Terveiden ja hyvinvoivien laitos, 2013.)

Sosiaaliseen pääomaan liittyy vastavuoroisuuden periaate, eli itselle tehdyn hyvän palauttaminen toiselle. Vastavuoroisuus ilmenee ihmisten ja yhteisöjen keskinäisessä toiminnassa ja vuorovaikutuksessa, ja tuo näkyväksi ihmisten keskinäistä yhteisöllisyyttä ja mennekeä. Vastavuoroisuus merkitsee ihmisille eri asioita. Se voidaan nähdä universaalina riippuvuutena muiden arvioista, eli ihmisen tarpeena kokea itsensä hyväksytyksi. Se voi siis perustua sekä välittämiseen että velvollisuuteen. Ihmiset voivat tehdä toisilleen vastavuoroisia tekoja sekä kiitollisuudesta ja rakkaudesta että pakosta. Velvollisuuteen perustuva vastavuoroisuus liittyy usein siihen, että ihminen tuntee velvollisuutta toimia yhteiskunnan normien ja odotusten mukaan. Ihmisten vastavuoroisuus toisiaan kohtaan vaihtelee, sillä jotkut reagoivat toisten käytökseen herkemmin kuin toiset. (Törrönen 2016, 11-14.)

Hyvinvointia lisäävä vastavuoroisuus on usein joustavaa ja eleeöntä. Sen ideana on, että annetaan, vaikkei saisikaan mitään takaisin välittömästi. Se voi siis olla myös yleistä valmiutta tehdä toisille hyvää. Spontaanius ja yllätyksellisyys ovat siinä vahvuuksia, sillä odottamattomat hyvät teot tuntuvat usein palkitsevimmilta. Hyvinvointia lisää toki myös niin sanottu dialoginen vastavuoroisuus, jossa toisen hyvään tekoon vastataan omalla hyvällä teolla, yhteyttä ja toisen tarpeita kunnioittaen. Normien ylläpitämä näennäisenkin vastavuoroisuus ylläpitää yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia, mutta on selvästi voimattomampaa kuin pyyteetön vastavuoroisuus. Vastavuoroisuudesta voi toki seurata myös paha. Tämä johtuu siitä, että vastavuoroisuus voi olla myös negatiivista, esimerkiksi jos itselle tehty huono teko kostetaan. (Karisto 2016, 28-29.)

3.1.2 Osallisuus, koettua yhteisöllisyyttä

Yhteisöllisyys on osaltaan myös tunnetta siitä, että yksilö voi vaikuttaa asioihin sekä tulla kuulluksi ja kohdatuksi. Näin ollen yhteisöllisyyteen liittyy oleellisesti myös osallisuus. (Väyrynen ym. 2015, 22.) Osallisuus on vahvasti kokemuksellinen tunne. Sillä tarkoitetaan kuulumisen ja mukanaolon tunnetta, jossa ihminen kokee olevansa osallinen yhteisössään ja yhteiskunnassa, ja voivansa vaikuttaa asioihin. (Harju 2004.) Osallisuus realisoituu yhteisöllisyydessä monin eri tavoin, koska se on yhteisöllisesti tuotettu mutta kuitenkin yksilöllisesti koettu ilmiö. Osallisuus siis tarkoittaa eri ihmisille yhteisössä eri asioita. Joku voi nähdä sen hyvin tiiviinä mukana olemisena ja yhteisenä toimintana, toinen taas satunnaisena tilaisuuksiin osallistumisena. Tärkeintä on, että ihminen kokee olevansa

mukana, kuuluvansa johonkin ja voivansa vaikuttaa hänelle tärkeisiin asioihin. (Väyrynen ym. 2015, 8, 22.)

Eurooppalaisessa sosiaalipolitiikassa voidaan nähdä keskeisenä käsitteenä sosiaalinen osallisuus. Sillä tarkoitetaan johonkin yhteisöön kuulumista, ja se sisältää esimerkiksi kontaktit perheeseen, sosiaaliset suhteet sekä tunteen kansalaisuudesta ja vaikuttamismahdollisuuksista. Yhteydenpidon ja yhteenkuuluvuuden tunteen uskotaan vähentävän syrjäytymistä ja sivullisuuden kokemuksia. (Haverinen 2008, 232-236.)

Osallisuuden vastakohta on osattomuus, jolloin ihminen kokee ulkopuolisuutta ja kyvyttömyyttä vaikuttaa asioihin. Osattomuus on lamauttava ja jopa traumatisoiva kokemus, koska sosiaalisena olentona ihmisellä on tarve aina kuulua joukkoon ja olla mukana, eli kokea osallisuutta. (Harju 2004.) Osattomuuden eräänlaisena synonyyminä voidaan pitää myös syrjäytymistä, jolla tarkoitetaan tilannetta, jossa ihminen ei pääse olemaan mukana yhteiskunnan tärkeinä pitämässä asioissa. Osallisuuden mahdollisuuksista syrjäytyvät yleisesti ikäihmiset, köyhydessä eläjät, joilta puuttuu itseluottamusta vaikuttaa asioihin, pitkäaikaissairaat jotka eivät halua leimautua sekä vähemmistöt. (Kallio 2014, 33.)

3.1.3 Voimaantuminen vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin

Voimaantumisella, valtaistumisella tai sisäisellä voimantunteella (eng. empowerment) tarkoitetaan ihmisen tukemista tietynlaisen autonomian saavuttamiseen, ja kokemuksen luomista siitä, että ihmisellä on enemmän mahdollisuuksia omaan elämäänsä vaikuttamiseen, kuin heillä nyt tuntuu olevan (Kurki 2007, 57). Kun joku on voimaantunut, hän on löytänyt omat voimavaransa. Voimaantuminen on siis eräänlaista sisäistä voimantunnetta, josta heijastuvat myönteisyys, halu yrittää parhaansa ja myös ottaa vastuuta yhteisön toisten jäsenten hyvinvoinnista. (Siitonen 1999, 61, 93.) Voimaantuminen näkyy tunteiden tasolla esimerkiksi lisääntyneenä elämästä nauttimisena, ahdistuksen vähenemisena tai armollisempaan suhtautumisena itseä kohtaan. Käytännön tasolla voimaantuminen puolestaan saattaa tulla esiin esimerkiksi lisääntyneenä vastuunottamisena tai myönteisyytenä. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 24-25.)

Voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi, jota kukaan ei voi antaa toiselle. Tämä tarkoittaa, että ihminen voimaantuu aina itse, ei ulkoisella pakolla tai toisten ihmisten päätöksen seurauksena. Voimaantumiseen vaikuttavat kuitenkin myös ihmisten toimintaympäristön olosuhteet, esimerkiksi valinnanvapaus ja turvallinen ilmapiiri, ja tästä johtuen voimaantuminen on toisissa ympäristöissä todennäköisempää kuin toisissa. Vaikkei toista ihmistä voida ”väkisin” voimaannuttaa, voidaan hyvinvointia tukevan kulttuurin edistämisen kautta auttaa ihmistä tunnistamaan, luomaan ja kanavoimaan omat voimavaransa, ja sitä kautta voimaantumaan. Voimaantumisen kannalta on oleellista, millaista ympäristöä ihminen itse pitää omiin päämääriinsä pyrkimisen kannalta turvalliseksi, tukevaksi ja luottamukselliseksi. Ihmisen kokemat myönteiset elämykset luovat myönteistä voimaa ja kokemusta hyväksymisestä ja turvallisuuden tunteesta, jotka vaikuttavat suoraa voimaantumiseen. (Siitonen 1999, 93-96, 143.)

Voimaantumisen käsite tulee määrittää persoona- ja yhteisökäsitteen kehyksessä, koska ihminen on ainutlaatuinen olento, joka tulee täydeksi vasta yhteisössä toisten ainutlaatuisten olentojen kanssa kokiessaan yhteisyyttä (Kurki 2007, 59). Vuorovaikutus toisten kanssa onkin eräs merkittävä voimaantumiseen vaikuttava tekijä, ja voimaantumista tapahtuu sosiaalisissa prosesseissa ihmisten välillä (Vilén ym. 2008, 23-24). Voimaantuminen vaikuttaa myös yksilön kykyyn toimia toisten ihmisten kanssa sosiaalisissa verkostoissa. (Mannila 2009, 10.) Se on yhteydessä luottamukselliseen ja turvalliseen ilmapiiriin yhteisössä, mikä taas edistää ihmisten keskinäistä kunnioitusta ja hyväksyntää, ja sitä kautta vahvistaa yhteisöä. Tutkimusten valossa ongelmat voimaantumisen yhteydessä ihmisten eristyneisyyteen ja yhteyksien puuttumiseen. (Siitonen 145-146, 150.) Näin ollen voidaan todeta, että ihmisen voimaantumiseen vaikuttavat häntä ympäröivät yhteisöt ja niiden laatu, samoin kuin voimaantunut ihminen vaikuttaa positiivisesti ympäröiviin yhteisöihinsä.

3.2 Ikäihmisten yhteisöllisyyden erityispiirteitä

Tutkimuksessani tarkastelen ikäihmisten välistä yhteisöllisyyttä ja heidän keskinäisiä yhteisöjään. Ikäihmisellä tarkoitan ikääntyneille suunnattujen palvelujen käyttöön oikeutettuja kansalaisia, jotka ovat yleensä eläkkeellä. Käytän kohderyhmästäni tutkimuksessani

myös synonyymejä vanhus ja seniori. Tässä luvussa nostan esiin erityisesti niitä yhteisöllisyyden ja yhteisöjen piirteitä, jotka näkemykseni mukaan parhaiten sopivat kohdejoukkooni ja ovat näin ollen tutkimukseni keskiössä.

Palvelutalossa asuvat ikäihmiset muodostavat automaattisesti erilaisia yhteisöjä. He luovat keskenään esimerkiksi elämäkerrallisen yhteisön, sillä he ovat syntyneet suunnilleen samoihin aikoihin ja jakavat näin ollen saman elämänhistoriallisen kokemuksen. Monet nyky-yhteiskunnan ikäihmisistä ovat esimerkiksi kokeneet sodan ja pula-ajan, useat myös menettäneet kotinsa sodan aikana. (Helminen & Karisto 2005, 17.) Heistä voidaan käyttää myös sukupolvikäsitettä, sillä kyseessä on väestöryhmä, joka on elänyt tietynä historiallisena aikana ja kokenut suurin piirtein samanikäisinä samat historialliset tapahtumat. (Marin 2001, 41).

Kun ihminen vanhenee, yhteisyyden tunteen kokeminen vähenee, joten yksinäisyyttä koetaan helpommin (Lyyra ym. 2007, 155). Tutkimusten mukaan viisi prosenttia yli 75-vuotiaista kärsii lähes jatkuvasta yksinäisyydestä, ja jopa kolmannes kärsii ajoittaisesta yksinäisyydestä. Nämä yksinäisyyden kokemukset olivat pitkäaikaislaitoksissa asuvien ikääntyneiden keskuudessa yleisempiä kuin kotona asuvien ikääntyneiden, mikä viitanee osaltaan laitoksissa esiintyvään yhteisöllisyyden puutteeseen. Ylipäätään saadut tulokset osoittavat sen, että yhteisöllisyyden ja sosiaalisen kanssakäymisen edistäminen kuuluvat ikäihmisten hyvinvoinnista huolehtimisen keskeisiin haasteisiin. (Kivelä & Vaapio 2011, 102.)

Vaikka aikamme korostaa yksilöllisyyttä, yhteisöllisyydestä on alettu nykyisin hakemaan ratkaisuja ikäihmisten palveluissa, eteenkin juuri yksinäisyyden torjumisessa. Yhteisöllisyyttä voidaan tukea esimerkiksi hoitoyhteisöjen ilmapiiriä parantamalla tai ottamalla perhe ja muut lähiyhteisöt entistä paremmin mukaan ikäihmisen terveyden ja toimintakyvyn edistämiseen. (Lyyra ym. 2007, 157-158.) Toimivat ystävyys- ja sukulaissuhteet tuovat parhaimmillaan elämänsisältöä ja turvaa vanhuuden ajaksi ja luovat yhteisöllistä elämäntapaa, jossa eletään toisia auttaen (Hautala 2012, 100). Lisäksi toisilta ihmisiltä saadun sosiaalisen tuen on todettu vaikuttavan positiivisesti terveyteen ja vähentävän stressiä. Näin on todettu käyvän eteenkin sellaisten ihmisryhmien suhteen, jotka kaipaavat eniten sosiaalista tukea mutta joilla on rajoittuneimmat mahdollisuudet sen saamiseen. Tähän ryhmään kuuluvat juurikin esimerkiksi ikääntyneet ja leskeksi jääneet. (Morrison & Bennett 2012, 345-346.)

Ikäihmisillä yhteisöllisyyteen liittyvä vastavuoroisuus on keskeinen hyvinvoinnin tekijä. Tämä johtuu siitä, että hoiva on luonteeltaan vastavuoroista. Se edellyttää vastavuoroista tahdikkuutta ja toisen tahtiin sovittautumista. Molempien osapuolten tahdikkuuden avulla voidaan saavuttaa niin sanottu hoivayhteys, jossa toinen otetaan huomioon ainutlaatuisena yksilönä. Eteenkin silloin kun toimintakyky ja kyky autonomisuuteen vanhuudessa vähenevät, punnitaan hoitajan kyky vastavuoroisuuteen ja välittämiseen. Mikäli vastavuoroisuus hoivasuhteessa puuttuu, on vaarana että ihmisyyys hukkuu potilaana olon alle, eikä ihmistä nähdä enää kokonaisena persoonana ja ainutlaatuisena yksilönä. (Karisto 2016, 36-37.)

Ikäihmisten parissa voimaantumiskokemusten syntymisellä on omat haasteensa, sillä usein vanhuus ja sen mukanaan tuoma voimien heikentyminen sekä yhteiskunnan ja ympäröivien yhteisöjen muuttuvat asenteet vaikuttavat ihmiseen niin, että vanha ihminen alkaa helposti ajatella, ettei ole enää se sama itsenäinen ja arvokas persoona kuin nuorena. Itsenäisyys ja usko omaan kykyihin heikentyy pikkuhiljaa, ja riippuvaisuus toisista lisääntyy. Ihminen näkee aina vain vähemmän merkkejä itsenäisyyden tai positiivisen osallistumisen mahdollisuuksista, kun häntä pidetään ”vanhana ja sairaana”. Tämän vuoksi onkin ensisijaisen tärkeää, että tähän murtumisen prosessiin puututaan ikäihmisen osallisuutta lisäämällä ja voimaantumisprosessia tukemalla. (Kurki 2007, 58-59.)

Ikäihmisten kohdalla sosiaalinen osallisuus tarkoittaa mahdollisuutta elää mahdollisimman pitkään tutussa ja turvallisessa ympäristössä, pitää yllä sosiaalisia suhteita, osallistua harrastetoimintoihin, hoitaa asiointi yksin tai avustettuna ja osallistua lähiyhteisön toimintaan. Ikääntyneet tulisikin nähdä sosiaalisina osallistujina, joiden ääntä olisi tärkeä kuulla esimerkiksi palveluja suunniteltaessa ja toteuttaessa. (Haverinen 2008, 232-236.) Vanhenevan ihmisen itsekunnioitus ja omanarvontunto ovat pitkälti riippuvaisia siitä, miten hänen ympäristönsä arvostaa ja kohtelee häntä. Ikäihmisten äänen kuulematta jättäminen on eettinen kysymys, joka kertoo koko vanhustyön toiminnan eettisyydestä. Äänen kuulemisen lisäksi ääneen olisi toki myös reagoitava. (Kallio 2014, 29-30.)

Myös ikäihmisillä itsellään tuntuu olevan tarvetta yhteisöllisyyteen. Tästä toimivat esimerkkinä muun muassa sellaiset senioritalot, jotka muodostuvat eläkeikäisten omistus-asuntokokonaisuudesta. (Väyrynen ym. 2015, 24.) Yhteisöasuminen on jatkuvasti lisääntymässä senioreiden asuinmuotona. Siitä haetaan nimenomaan vaihtoehtoa nykyelämän

yksilökeskeisyydelle ja eristyneisyydelle. Yhteisöasumisessa on monia etuja. Sen mukanaan tuoma osallisuus ja sosiaalisuus lisäävät jaksamista, toimintakykyä ja vireyttä. Nämä asiat puolestaan edistävät sekä psyykkistä että fyysistä hyvinvointia. Yhteisöasuminen myös ehkäisee yksinäisyyttä ja turvattomuutta, sekä tarjoaa mahdollisuuden monille uusille aktiviteeteille ja virikkeille. Yhteisessä asuinyhteisössä asukkailla on hyvät mahdollisuudet vaikuttaa yhdessä omaan asuinviihtyvyyteensä, mikä lisää tarpeellisuuden tunnetta ja luo merkitystä arkeen. (Kettunen & Jaakkola, 2017.)

3.3 Lähipalvelukeskus yhteisönä

Koska toteutan opinnäytetyöni Kuuselan lähipalvelukeskukseen, on minun tärkeä pohtia myös sitä, millainen ympäristö palvelukeskus on yhteisöjen muodostumiselle ja millaisia erilaisia yhteisöjä sinne voi muodostua. Lisäksi on tärkeää ottaa huomioon se, millainen ympäristö juuri Kuuselakeskus lähipalvelukeskuksena on yhteisöjen ja yhteisöllisyyden luomisen kannalta.

Palvelukeskus voi olla osa palvelutaloa tai itsenäinen yksikkö. Palvelukeskukset on tarkoitettu niissä asuvien asukkaiden lisäksi usein myös muiden lähiseudun ikäihmisten oleskeluun, kokoontumiseen ja harrastuksiin. Se käsittää palvelu- ja toimintatiloja, esimerkiksi ruokailu-, harrastus-, kuntoutus-, liikunta-, hoito-, ja kaupallisten palvelujen tiloja. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2008, 19.) Koska palvelukeskuksissa on lukuisia erilaisia palveluja, on niissä samaan aikaan myös limittäin monia erilaisia yhteisöjä. Keskus on samaan aikaan sekä jonkun työpaikka että asuinpaikka, ja usein myös paljon muuta. Edellä mainittujen lisäksi Kuuselakeskus on esimerkiksi Lähitorin ja päivätoimintakeskuksen asiakkaille harrastepaikka, päiväkodin lapsille hoitopaikka ja omaisille sukulaisen asuinpaikka. Näin ollen keskus saa eri yhteisöjen osalta erilaisia rooleja ja merkityksiä.

Tärkeä huomioon otettava seikka lähipalvelukeskuksia pohdittaessa on esteettömyys. Esteettömyydellä tarkoitetaan ihmisten moninaisuuden huomioimista rakennetun ympäristön suunnittelussa ja toteuttamisessa. Esteetön ympäristö ei erottele ihmisiä toimintakyvyn perusteella. Esteettömyys voidaan nähdä esimerkiksi palveluiden saavutettavuutena, välineiden käytettävyytenä, tiedon ymmärrettävyytenä ja mahdollisuutena osallistua itseä koskevaan päätöksentekoon. Toisin kuin monesti ajatellaan, esteettömydessä ei siis ole

kyse vain liikkumisen esteettömyydestä, vaan siinä on otettava huomioon esimerkiksi myös näkemiseen, kuulemiseen ja kommunikaatioon liittyviä seikkoja. Ympäristö on esteetön silloin, kun se on käyttäjille toimiva, turvallinen ja miellyttävä, ja kun kaikkiin tiloihin pääsy on yksinkertaista. (Invalidiliitto 2017.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni toteutukseen liittyviä seikkoja. Ensimmäiseksi kerroon valitsemastani tutkimusmenetelmästä ja syistä, jotka johtivat sen valintaan. Sen jälkeen kuvailen tutkimusaineistoani, sen hankkimisprosessia, sisältöä ja käsittely- ja analysointitapoja.

4.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivinen lähestymistapa soveltuu parhaiten laadun ja merkitysten sekä todellisen elämän tutkimiseen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2015, 160-161). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa voidaan keskittyä hyvin pieneen määrään tapauksia, ja analysoida niitä perusteellisesti. Kriteerinä on siis enemmän laatu kuin määrä, ja asioita pyritään kuvaamaan mahdollisimman yksityiskohteisesti. (Eskola & Suoranta 1998, 18.) Tällöin tutkittavien ääni saadaan mahdollisimman hyvin kuuluviin, ja kerättyä aineistoa päästään tarkastelemaan mahdollisimman monitahoisesti (Hirsjärvi 2015, 160-164). Koska teen tutkimukseni tiettyyn yksikköön ja pyrin siinä kuvailemaan tutkimaani ilmiötä mahdollisimman tarkasti, koen kvalitatiivisen tutkimusotteen vastaavan hienosti tarpeisiini.

Tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt osallistuvaa havainnointia. Havainnoinnin avulla pyritään saamaan selville, miten ihmiset todella toimivat omassa arkielämässään. Sen suurimpia etuja ovat suora ja välitön tieto yksilöiden ja ryhmien toimimisesta ja käyttäytymisestä, sekä pääsy ihmisen luonnolliseen ympäristöön. (Hirsjärvi ym. 2015, 212-213.) Havainnoinnista on olemassa eri lajeja, joista olen valinnut käyttööni osallistuvan havainnoinnin, koska se sopii hyvin kvalitatiiviseen tutkimukseen ja vuorovaikutussuhteiden tutkimiseen. Siinä tutkija osallistuu tutkittavien toimintaan heidän omilla ehdoillaan samalla kysymyksiä tehden, ja pyrkii ikään kuin pääsemään havainnoitavan ryhmän jäseneksi. (Hirsjärvi ym. 2015, 213, 216-217.) Havainnoinnin lajeista osallistuva havainnointi mahdollistaa myös hyvin asukkaiden kanssa yhdessä toimimisen ja jutustelun, nimenomaan siksi että tutkija pääsee osallistumaan tutkittaviensa toimintaan. Näin ollen se tukee hyvin tutkimukseni tarkoitusta, joka on osittain myös nimenomaan selvittää asukkaiden omia kokemuksia ja näkemyksiä yhteisöllisyydestä.

Osallistuva havainnointi sopi tutkimukseeni myös siksi, että tunsin asukkaat etukäteen, joten minun oli helppo päästä sisälle heidän yhteisönsä. Yhteisöä on antoisinta tutkia juuri yhteisön sisältä käsin havainnoiden. Osallistuva havainnointi menetelmänä tuottaa monipuolista aineistoa. Asukkaiden omia näkemyksiä uskoin saavani parhaiten kiinni arkea seuraamalla ja samalla kyselemällä, en niinkään esimerkiksi järjestetyllä haastattelutilanteella. Käytännössä osallistuva havainnointi toteutui siten, että vierailin Kuuselakeskuksessa 5 kertaa seuraamassa erilaista asukkaiden välistä toimintaa; erilaisissa ryhmissä ja vapaamuotoisempaa elämää, sekä asukkaiden kanssa keskustelemalla. Osallistuvaan havainnointiin sisältyy siis tässä tapauksessa myös selkeästi haastattelumaisia piirteitä, sillä jututin havainnoinnin yhteydessä asukkaita ja kyselin heidän ajatuksiaan asioista ikään kuin haastatellen.

4.2 Aineiston hankinta, käsittely ja analysointi

Keräsin aineistoni osallistuvan havainnoinnin keinoin Kuuselakeskuksessa maaliskuussa 2017. Vierailin tänä aikana Kuuselakeskuksessa yhteensä viisi kertaa, 2-5 tunnin jaksoissa. Vierailuiden aikana tarkkailin asukkaiden arkea, osallistuin heille järjestettyyn yhteiseen toimintaan ja keskustelin myös niiden asukkaiden kanssa, jotka eivät juurikaan osallistu Kuuselakeskuksen järjestämään toimintaan. Havainnoidessani kokosin samalla muistiinpanoja vihkoon, ja jokaisen havainnointikerran jälkeen kirjoitin muistiinpanojeni perusteella tarkemmin ylös sen kertaiset havaintoni tietokoneelle erilliseen tiedostoon.

Osallistuvan havainnoinnin periaatteiden mukaisesti osallistuin havainnoidessani asukkaiden toimiin ja keskusteluihin samalla kysymyksiä tehden. Kerroin asukkaille aina mahdollisuuksien mukaan etukäteen, että olen paikalla havainnoimassa opinnäytetyötä varten. Havainnoidessa pyrin mahdollisuuksien mukaan pääsemään havainnoimani ryhmän jäseneksi, mikä osoittautuikin yllättävän helpoksi, koska monet asukkaista tunsivat minut etukäteen ja sitä kautta helposti hyväksyivät minut mukaan ryhmään. Ryhmässä ollessani pyrin sekä tarkkailemaan toimintoja ja keskusteluja että osallistumaan asukkaiden toimintoihin ja keskusteluihin sopivassa suhteessa tilannetta kuunnellen.

Koottuani aineiston Kuuselakeskuksessa ja kirjoitettuani sen yhtenäiseen tiedostoon, kävin tiedoston kokonaisuudessaan läpi ja korjailin kirjoitusasua. Kirjoitin aineistoon ylös

vain selkeitä havaintoja, jotka liittyivät tutkimaani teemaan, eli keskityin yhteisöllisyyttä kuvaaviin havaintoihin kuten asukkaiden toimiin julkisissa tiloissa sekä keskusteluihin kuten asukkaiden väliseen juttelemiseen, jättäen näin pois kaiken mikä ei liittynyt niihin, kuten asukkaiden kuvailut sairauksistaan. Tästä syystä aineisto ei sivumäärällisesti ole kovin suuri. Tekstiä kertyi fontilla Times New Roman kirjoitettuna ja rivivälillä 1,15 yhteensä 8 sivua. Teksti sisältää sekä tekemiäni havaintoja että suoria lainauksia Kuuselakeskuksen asukkailta.

Kävin aineiston läpi eritellen sieltä suurempia sisällöllisiä kokonaisuuksia, peilaten koko ajan aineistoa lukemaani teoriaan. Analyysini oli siis teoriaohjaava, eli aineiston analyysiäni on ohjannut jo aikaisemman tiedon perusteella rakennettu kehys. Teoriaohjaavassa lähestymistavassa käsitteet otetaan valmiina, joten ilmiö on jo lähtökohtaisesti määritelty jollakin tavalla. Teoriaohjaava lähestymistapa ei ole kuitenkaan niin tiukka kuin teorialähtöinen, vaan antaa mahdollisuuden käyttää teoriaa vapaammin aineiston ja ilmiön ymmärtämisessä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96-97). Valitsin teoriasta lähtökohdakseni Lehtosen (1990) jaottelun, jota esittelin tarkemmin teoriaosuudessa (sivut 11-12). Se keskittyy tutkimukseni ytimessä olevan yhteisöllisyyden tarkasteluun, ja kuten analyysi osoitti, se toimi myös hyvin aineistoni jäsentämisessä. Analyysi eteni siten, että etsin ja yhdistin Kuuselakeskuksen arjessa esiintyneitä tapahtumia ja havaintoja Lehtosen tarjoamien käsitteiden sisään. Ne tarjosivat rungon analyysille. Sain aineistoni hyvin analysoitua tämän lähestymistavan avulla ja loin siitä kokonaisuuden, joka on esillä seuraavassa tulokset-osiossa.

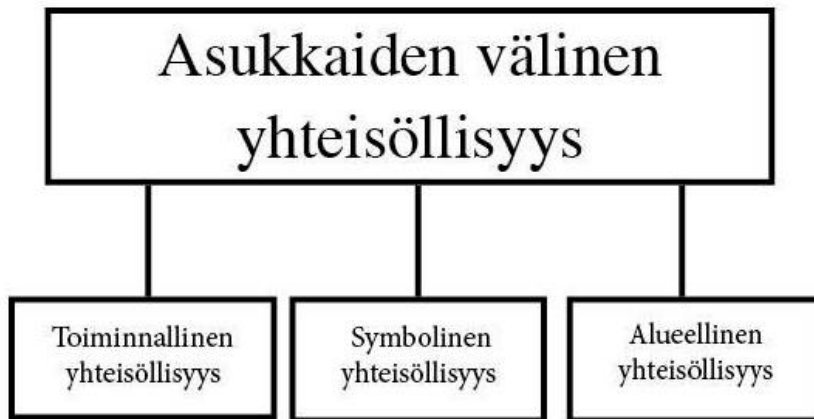
5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni keskeiset tulokset. Ne on jaettu erillisiin osioihin tutkimuskysymysten mukaisesti niin, että jokainen osio vastaa yhteen tutkimuskysymyseen. Ensin käsitellään sitä, mistä Kuuselakeskuksen asukkaiden välinen yhteisöllisyys rakentuu, sitten seikkoja, jotka vaikuttavat tämän yhteisöllisyyden rakentamiseen, ja lopuksi sitä, kuinka yhteisöllisyyttä voitaisiin asukkaiden näkökulmasta kehittää. Olen koonnut oheen suoria lainauksia asukkailta konkretisoidakseni eri osa-alueilta saamiani tuloksia ja päästääkseeni asukkaat itse ääneen.

Huomioitavaa on, että havainnointiotokseni ja sitä kautta tulokseni pätevät vain niiden Kuuselakeskuksen asukkaiden osalta, jotka olen havainnoidessani tavannut. Kaikki kohderyhmän asukkaista eivät vietä aikaa keskuksen yhteisissä tiloissa, osallistu keskuksessa järjestettävään ohjelmaan tai muutoinkaan ole tekemisissä toistensa kanssa. Vaikka olen pyrkinyt tutkimukseni yhteydessä puhumaan ja tarkkailemaan myös vähemmän osallistuvia asukkaita, en ole saavuttanut heitä samalla tavalla, kuin osallistuvampia asukkaita, ja se varmasti näkyy tutkimuksen tuloksissa. Olen kuitenkin pyrkinyt nostamaan esiin myös osallistumattoman asukaskunnan puolta niin paljon, kuin se on milloinkin ollut mahdollista.

5.1 Kuuselakeskuksen asukkaiden välinen yhteisöllisyys

Olen jakanut asukkaiden yhteisöllisyydestä saamani tulokset aiemmin esittelemäni Lehtosen teorian pohjalta toiminnalliseen ja symboliseen yhteisöllisyyteen, sekä lisännyt mukaan myös alueellisen ulottuvuuden, koska koin sen olennaiseksi tutkimukseni kannalta. Olen jättänyt pois Lehtosen käyttämät kulttuurisen ja ideologisen yhteisöllisyyden, sillä koen, ettei havainnoissani noussut esiin riittävästi niihin liittyviä seikkoja.

KUVIO 2. Asukkaiden välinen yhteisöllisyys.

5.1.1 Toiminnallinen yhteisöllisyys

Toiminnallisessa yhteisyydessä edellytetään jonkinlaista ihmisten välistä toimintaa ja vuorovaikutusta. Tavallaan siinä on siis kyse ihmisten välisistä vuorovaikutussuhteista ja niiden syntymisen myötä muodostuvista yhteisöistä. (Lehtonen 1990, 23-27.) Olen jakanut Kuuselakesuksessa ilmenevän toiminnallisen yhteisöllisyyden seuraaviin kategori-oihin:

KUVIO 3. Toiminnallinen yhteisöllisyys.

Sosiaalinen pääoma näkyi Kuuselakeskuksen asukkaiden keskuudessa asukkaiden yhteisenä ajanviettona, ystävyysuhteiden muodostamisena toisiin asukkaisiin, toisista huolehtimisena ja avun pyytämisenä sekä avun antamisena toisille asukkaille. Seuraavassa olen eritellyt tarkemmin, miten kukin näistä seikoista näkyi havainnoissani ja siten aineistonani. Olen vetänyt havainnot yhteen tutkimustuloksiksi.

Monille asukkaille oli tärkeää viettää aikaa muiden asukkaiden kanssa. Suurin osa kohtaamistani asukkaista koki, että keskuksen yhteisissä tiloissa oli helppo ryhtyä juttusille toisten asukkaiden kanssa, ja että muut suhtautuivat heihin vastaanottavasti. Suurin osa tavoittamistani asukkaista kertoi myös, että heillä on ystäviä Kuuselakeskuksessa. Moni mainitsi tärkeäksi yhdessäolon hetkeksi ruokailuajat, joiden aikana monet asukkaat kokoontuivat yhteiseen ravintolaan syömään. Ravintola oli tärkeässä osassa asukkaiden yhdessä viettämässä ajassa, sillä monet jäivät sinne jutustelemaan ja oleilemaan ruokailuhetkien ulkopuolellakin.

Toiseksi tärkeäksi yhdessä olon paikaksi osoittautuivat Kuuselakeskuksen Lähitorilla järjestettävät erilaiset toiminnot ja ryhmät, joihin monet talon asukkaista osallistuivat. Kaikissa neljässä ryhmässä joihin osallistuin, oli asukkaiden välillä jonkin asteista vuorovaikutusta ryhmän idean mukaan vaihdellen. Esiintyjä katsomaan mennessä vuorovaikutusta oli vähemmän kuin jos kyseessä oli selvästi toiminnallinen ryhmä. Vuorovaikutusta tapahtui esimerkiksi ryhmiin saavuttaessa, ryhmissä ollessa ja ryhmien päättyttyä toisten asukkaiden kanssa jutustelemalla tai toisia auttamalla, sekä ryhmien aikana ohjatusti. Vuorovaikutuksessa oli huomattavissa, että usein parempikuntoiset asukkaat ”kannattelivat” huonompikuntoisia ja huolehtivat vuorovaikutuksen jatkumisesta. Havainnoidessa nousi esiin selvästi tiettyjä asukkaita, jotka aina ryhmiin tullessaan loivat vuorovaikutusta ympärilleen ja ottivat toisia asukkaita siihen mukaan. Asukkaat myös jakoivat ryhmissä keskenään iloja ja suruja, ja moni koki ryhmät todella tärkeinä. Eteenkin säännöllisesti kokoontuvissa ryhmissä kävivät paljolti samat ihmiset, mikä lisäsi vuorovaikutusta ja luottamusta jäsenten välillä. Osa asukkaista jäi myös vielä varsinaisen ryhmän päättymisen jälkeen keskenään juttelemaan ryhmätilaan.

Moni asukas kertoi, että he näkivät toisiaan paljon myös ryhmien ulkopuolella, sekä yhteisissä tiloissa että toistensa luona vierailen. Yleisissä tiloissa he kokoontuivat viettä-

mään aikaa useimmiten ravintolaan tai olohuoneeseen. Aikaa vietettiin esimerkiksi jutellen, pelaillen tai televisiota katsellen. Asukkaat olivat myös itse luoneet erilaisia kerhoja tai ryhmiä, jotka kokoontuivat varsinaisten Kuuselan Lähitorin ryhmien ulkopuolella.

Vuorovaikutuksen merkitystä kuvastavia lausahduksia asukkailta olivat esimerkiksi:

”Me jutellaan keskenään, jos ohjelmassa ei ole mitään kiinnostavaa.”

”On kivaa, kun aina löytyy juttukaveri kun poistuu asunnosta.”

”Kädentaitopajassa tulee juteltua toisten asukkaiden kanssa, olisi kamalaa jos kaikki vaan istuisi hiljaa!”

Kuuselakeskuksen asukkailla oli toisiinsa ystävyysuhteita, jotka olivat parhaimmillaan heidän mukaansa kestäneet vuosia. Kysyessäni ihmissuhteista moni asukkaista mainitsi heti nimeltä ystäviä, joita heillä keskuksessa on ja innostui kertomaan, mitä kaikkea he tekevät yhdessä. He kertoivat, että ystävyysuhteet toisiin asukkaisiin olivat heille erityisen tärkeitä ja tekivät elämän Kuuselakeskuksessa mukavammaksi. Ystävyysuhteet näkyivät arjessa esimerkiksi yhteisenä tekemisenä, vierailuina toisten luona tai menemällä yhdessä syömään ja järjestettyihin ohjelmiin. Asukkaat kertoivat myös saavansa ystävil-tään apua ja tarjoavansa sitä heille myös itse. Asukkaat sanoivat tietävänsä hyvin, ketkä olivat ystäviä keskenään ja millaisia ihmissuhteita muiden asukkaiden välillä ylipäätään oli. Ystävyysuhteet toisiin asukkaisiin näkyivät jokaisen havainnointikerran yhteydessä, ja tulivat tavalla tai toisella puheeksi lähes jokaisessa keskustelussa, mistä oli pääteltävissä, että ystävyysuhteet olivat asukkaille tärkeä asia.

Havainnoidessani tapasin kuitenkin myös asukkaita, jotka kokivat, ettei heillä ollut ystäviä asukkaiden keskuudessa, eivätkä he kokeneet kuuluvansa joukkoon. Syynä tähän oli esimerkiksi haluttomuus tai kyvyttömyys tutustua muihin asukkaisiin, kokemus siitä, ettei samanhenkistä seuraa löytynyt tai tunne ettei tullut hyväksytyksi muiden asukkaiden taholta. Osa asukkaista ei myöskään viettänyt aikaa keskuksen yhteisissä tiloissa vaan pysyi asunnossaan, jolloin ystävyysuhteiden luominen keskuksen muihin asukkaihin vaikeutui huomattavasti. Keskuksen asukkaiden keskuudessa esiintyi siis myös paljon yksinäisyyttä ja ulkopuolisuuden tunnetta.

Ystävyys-temasta seuraavat aineisto-otteet kuvaavat edellä esiteltyjä puolia:

”Minulla on täällä todella hyvä ystävä, me ollaan toisillemme kuin siskot ja autetaan toisiamme kaikessa.”

”Muuten jäisin vielä tänne (ryhmään), mutta ystävät oottaa mua syömään.”

”Hän (ystävä) on ainoita jotka minua täällä ymmärtää. Tulen siksi usein istumaan hänen pöytänsä. Siinä saa istua rauhassa, hän ei juoruile.”

Sosiaalinen pääoma näkyi yhteisen ajanvieton ja ystävyysuhteiden lisäksi myös toisista huolehtimisena ja avun pyytämisenä toisilta asukkailta, sekä avun vastaanottamisena.

Asukkaat huolehtivat toisista asukkaista ja siitä, että näillä olisi kaikki hyvin. Jos joku asukas jonka muut tiesivät yleensä olevan jossain paikalla, ei ilmestynytkään paikalle, asukkaat alkoivat heti pohtia missä tämä oli ja oliko tällä kaikki kunnossa.

”Onkohan hän sairaana, kun ei tullut kädentaitopiiriin, vaikka hän yleensä aina tulee?”

Toisista huolehdittiin myös erilaisissa ryhmätilanteissa, jossa asukkaat huomasivat nopeasti mikäli joltakulta puuttui jokin väline tai joku tarvitsi jossain apua, ja pyysivät hoitajia/ohjaajia auttamaan tai auttoivat tätä toista asukasta itse. Ravintolassa asukkaat huomasivat, jos joltakulta puuttui vielä ruoka, ja saattoivat huutaa hoitajia apuun seuraavasti:

”Hoitaja hei! Hänellä ei ole vielä ruokaa, voitko hakea hänelle?”

Huolehtijan roolissa olivat usein sellaiset asukkaat, joiden toimintakyky oli huolehdittavaa asukasta parempi. Huolehtiminen tapahtui usein toisilleen tuttujen ja toisistaan pitävien asukkaiden välillä, eikä sitä ulotettu juurikaan itselle tuntemattomampiin tai epämielilyttäviin asukkaisiin. Mitä läheisempi toinen itselle oli, sitä enemmän tästä tunnuttiin pitävän huolta. Sen sijaan asukkaat, joilla ei ollut paikalla olijoihin kummoista suhdetta, saattoivat helposti jäädä pelkästään hoitajien/ohjaajien avun varaan. Huolehtimista ei siis yksiselitteisesti ulotettu kaikkiin Kuuselakeskuksen asukkaisiin, vaan sille tuntui olevan omat ehtonsa.

Asukkaat sekä pyysivät että vastaanottivat apua toisiltaan. Apua pyydettiin hyvin erilaisissa asioissa eri asukkailta. Esimerkiksi tietopuolen asioista kyseltiin tietyiltä asukkailta, jotka koettiin fiksuina, ja kädentaitoa vaativissa ongelmissa puolestaan menttiin sellaisen asukkaan puheille, jonka tiedettiin olevan kätevä käsistään. Toisensa tuntevat asukkaat pyysivät ja vastaanottivat apua toisiltaan paljon myös terveysasioissa. Jos jollakulla oli jokin vaiva, siitä vaihdettiin kokemuksia ja annettiin mahdollisia vinkkejä, kuinka vaivan kanssa olisi hyvä toimia.

Toisten auttaminen ja huomioiminen tuntuivat olevan keskuksen asukkaille tärkeitä asioita. Monet asukkaat halusivat esimerkiksi kädentaitopajalla askarrella toisilleen lahjoja, ja ylipäättään monet tekivät käsitöitä mieluummin toisille kuin itselleen. Eräs ompelutaitoinen asukas myös auttoi mielellään toisia asukkaita ompelua vaativissa asioissa, kuten housujen lyhentämisessä. Jotkut myös auttoivat toisia asukkaita niin paljon, että liiallinen apu saatettiin joskus kokea jopa häiritsevänä, mikäli se ulottui asioihin, joissa asukas itse ei kokenut tarvitsevansa apua.

”Kerran yksi tyyppi oli niin innokas auttamaan, että tuli lupaa kysymättä mun asuntoon siirtelemään tavaroita. Se ei tuntunut kivalta, koska en tarvinnut sellaista apua.”

Toinen tutkimukseni toiminnallisen yhteisöllisyyden osioon luokittamani alakategoria on osallisuuden ja voimaantumisen kokemukset. Osallisuuden ja voimaantumisen kokemusten suhteen tulokset ovat hyvin kahtia jakautuneet. Osa Kuuselakeskuksen asukkaista koki havaintojeni mukaan arjessa voimaantumisen ja osallisuuden tunteita, kun taas osalta ne tuntuivat puuttuvan lähes kokonaan. Olen jakanut tämän osion suhteen saamani tulokset seuraavasti: 1) asukkaista lähtevät toiminnot, 2) keskuksen arjessa auttaminen, 3) vaikutusmahdollisuuksiin tarttuminen sekä 4) omatoimisuuden puuttuminen ja osattomuus.

Ensimmäinen kategoria on asukkaista lähtevät toiminnot. Asukkaista lähtevillä toiminoilla tarkoitan sellaisia asukkaiden toimintoja, jotka he ovat luoneet itse itselleen. Näihin kuuluvat esimerkiksi asukkaiden oma säännöllisesti kokoontuva korttipelikerho ja erilaiset keskusteluryhmät, joissa ei ole henkilökuntaan kuuluvaa vetäjää. Asukkaat pyörittivät näitä toimintoja kokonaan itsenäisesti, ja olivat jakaneet keskenään erilaisia rooleja tehtävänjaon suhteen. Esimerkiksi korttipelikerhossa oli tuomarin ja korttienjakajan roolit. Kuuselakeskuksen asukkaat kertoivat myös, että kaipaisivat enemmän viikko-ohjelmaan

merkittyjä vapaan keskustelun ohjelmia, joissa juteltaisiin yhdessä, ja joihin ei välttämättä tarvittaisi ohjaajaa.

”Korttipelikerho on siihen osallistujille tosi tärkeä. Täältä (ravintolasta) lähtee heti ihmiset menemään jos korttipeli alkaa.”

Kuuselakeskuksen järjestettyä ohjelmaa havainnoidessani huomasin, että hyväkuntoisemmat ja muutoinkin ulospäinsuuntautuneemmat asukkaat saivat omalla osallistumisellaan lisättyä myös toimintakyvyltään huonokuntoisempien tai ujompien asukkaiden osallistumista ja sitä kautta osallisuutta. Kun hyväkuntoiset ja ulospäinsuuntautuneet asukkaat kannattelivat keskustelua, parani koko ryhmän välinen vuorovaikutus ja huonokuntoisemmat ja ujommat asukkaat rohkaistuivat ja kykenivät enemmän osallistumaan ryhmän toimintaan. Asukkaat kykenivät siis myös jonkin verran itse tukemaan toistensa osallisuutta.

Toinen kategoria oli keskuksen arjessa auttaminen. Se näkyi sellaisina asukkaiden toimina, joissa he auttoivat Kuuselakeskuksen arjen pyörittämisessä. Jotkut asukkaat esimerkiksi kastelivat mielellään keskuksen kukkia, auttoivat keräämään ravintolan astioita tai osallistuivat koristeluja varten tehtävään askarteluun ja koristeiden ripustukseen. Arjessa auttavat asukkaat nauttivat omien sanojensa mukaan auttamisesta, ja kokivat itsensä tarpeellisiksi saadessaan olla osallisina arjen pyöryksessä. Monet asukkaat olisivat halunneet auttaa arjessa enemmänkin, mikäli siihen tarjottaisiin mahdollisuuksia. Auttaminen saattoi kuitenkin aiheuttaa närää muissa asukkaissa.

”Asukkaat eivät saa alkaa tehdä hoitajien töitä, koska niistä töistähän hoitajille maksetaan. Se tyyppi haluaa vain tehdä itsensä tärkeäksi ja olla muka muita parempi.”

Kolmas kategoria oli vaikutusmahdollisuuksiin tarttuminen. Asukkaat tarttuivat keskustelussa vaikutusmahdollisuuksiinsa muun muassa keräämällä yhdessä adressin, johon kerättiin nimiä sitä varten, että eräs keskuksen työntekijöistä saisi jatkaa pian päättyvää työsuhdettaan. Nimienkeräys lähti puhtaasti aktiivisista asukkaista itsestään, ja hoitui ilman henkilökunnan vaikutusta. Tämä nimikeräys saavutti huomattavan määrän keskuksen asukkaista, ja se palautettiin keskuksen henkilökunnalle. Osa asukkaista myös esitti ak-

tiivisesti kehitysehdotuksia keskukselle ja osallistui erilaisiin tilaisuuksiin, joissa keskuksen tulevaa toimintaa suunniteltiin. Nämä asukkaat kokivat tulevansa kuulluksi ja vovan vaikuttaa asioihin.

Neljäs kategoria oli omatoimisuuden puuttuminen ja osattomuus. Vaikka ylläolevat tutkimustulokset osoittavat, että Kuuselakeskuksen asukkaiden keskuudessa on paljon osallisuutta ja voimaantumisen kokemuksia, esiintyy siellä myös osattomuutta. Jotkut asukkaat kertoivat kokevansa, etteivät he mielestään kykene vaikuttamaan keskuksen asioihin, vaikka heillä olisikin kehitysideoita ja he kertoisivat niitä eteenpäin henkilökunnalle.

Näen tutkimuksessani omatoimisuuden puuteen eräänlaisena voimaantumisen tunteen vastakohtana, jossa ihminen on jumittunut tilanteeseen, jossa tämä ei koe kykenevänsä asioihin, joihin tällä on mahdollisuus kyetä. Omatoimisuuden puute näkyi Kuuselakeskuksessa joidenkin asukkaiden keskuudessa niin, että nämä eivät edes yrittäneet suoriutua asioista, joista heidän olisi ollut aivan realistista suoriutua. Esimerkiksi iltapäiväkahvin aikaan osa asukkaista odotti automaattisesti, että hoitajat tarjoilisivat heille kahvin ja pullan, vaikka he olisivat itsekin kyenneet hakemaan ne tiskiltä. Myös askartelutilanteissa jotkut asukkaat odottivat ohjaajan auttavan asioissa, jotka he olisivat pystyneet itsekin hoitamaan. Ohjaajan odotettiin esimerkiksi ojentavan välineitä, joihin oltaisiin itsekin kurkottamalla yletytty. Kyseiset asukkaat myös ärtyivät helposti, mikäli apu ei tullut nopeasti pyytämisen jälkeen.

”Täytyykö tässä nyt hakea kahvi itse, kun ei sitä tunnu kukaan tuovan.”

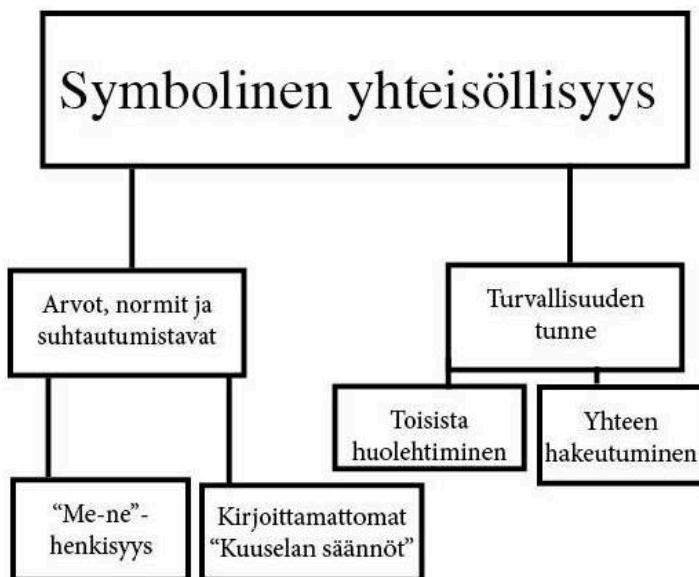
Osattomaksi jäämisen kokemuksista puolestaan kertoi se, että jotkut asukkaat kokivat, ettei heillä ollut mahdollisuuksia vaikuttaa keskuksen asioihin, vaikka heillä olisikin ollut kehitysideoita ja he olisivat esittäneet niitä henkilökunnalle. Kuuselakeskuksessa järjestetään säännöllisesti erilaisia kehitystilaisuuksia, jotka ovat avoimia kaikille asukkaille. Monet näissä tilaisuuksissa esiin tulleet asiat myös viedään eteenpäin ja asukkaille pyritään osoittamaan, että heidän mielipiteillään on merkitystä. Asukkaat olivat kuitenkin hyvin kahtiajakautuneita sen suhteen, kokivatko he olevansa osallisia keskuksen asioihin vai eivät. Ärtymystä asukkaiden keskuudessa herätti myös se, ettei kaikkia asioita voitu päättää suoraan Kuuselakeskuksessa, vaan niihin piti hakea lupaa esimerkiksi kaupungilta tai Kelasta. Asukkaat olisivat toivoneet, että päätökset esimerkiksi asuntojen muutostöistä oltaisiin voitu tehdä paikan päällä. Osattomuutta koettiin myös siinä, ettei kaiken tiedon

koettu saavuttavan asukkaita. Eräs asukas esimerkiksi kertoi olevansa surullinen siitä, että ei välttämättä saanut tietoa, jos joku asukas oli kuollut. Hän kertoi, että joistakin kuolemista tuli asukkaille tieto, mutta joskus saattoi käydä niin, että joku vain lakkasi ilmestymästä julkisiin tiloihin, eivätkä asukkaat tienneet miksi, vaikka juoruja saattoikin liikkua.

”Ei tiedä koska joku on kuollut, ja se tekee surulliseksi. Toki kuulee aina juoruja, mutta ei niistäkään aina voi tietää. Olisi minusta kiva, että olisi aina tieto että kuka kuolee, koska me ollaan niin vanhoja ja huonokuntoisia jo kuitenkin, että niitä kuolemia tulee.”

5.1.2 Symbolinen yhteisöllisyys

Symbolisella yhteisöllisyydellä tarkoitetaan sellaista yhteisöllisyyden ulottuvuutta, joka ei välttämättä edellytä ihmisten välistä vuorovaikutusta, vaan koostuu yhteenkuuluvuuden tunteesta, jaetuista uskomuksista ja aatteista. (Lehtonen 1990, 26-27). Lehtosen jaossa symbolinen yhteisöllisyys on jaettu vielä kulttuuriseen ja ideologiseen yhteisöllisyyteen, joita en kuitenkaan käsittele omissa tutkimustuloksissani. Olen jakanut tutkimukseni symbolisen yhteisöllisyyden osalta seuravanlaisiin kategorioihin:

KUVIO 4. Symbolinen yhteisöllisyys.

Arvot, normit ja suhtautumistavat näkyivät Kuuselakeskuksen asukkaiden keskuudessa ”me-ne –henkisytenä”. Tämä näkyi erilaisten ryhmien muodostumisena sekä Kuuselakeskuksen asukkaiden keskuuteen, että suhteessa muihin keskuksessa vieraileviin asiakasryhmiin. Kuuselakeskuksen asukkaiden keskuudessa oli useita ryhmiä, joilla oli selkeät rajat ja omat toimintatavat. Nämä ryhmät perustuivat usein ystävyyteen. Muut asukkaat kykenivät nimeämään ja kuvailemaan tällaisia ryhmiä, sekä luokittelemaan omaa kuulumistaan tai kuulumattomuuttaan niihin. Ryhmään kuulumattomat asukkaat saattoivat muodostaa ryhmistä hyvin erilaisia käsityksiä, kuin millainen käsitys itse ryhmällä oli itsestään. Yleinen huomaamani ristiriita oli esimerkiksi se, että ulkopuoliset saattoivat kokea ryhmän ”suljetuksi”, eli ettei siihen hyväksyttäisi uusia jäseniä, kun taas ryhmään kuuluvien kanssa jutellessani huomasin, että ryhmän suhtautuminen ulkopuolisiin saattoikin heidän omasta mielestään olla myönteinen, ja he saattoivat jopa toivoa ryhmän laajentumista. Käsitykset ryhmistä ja niiden toimintatavoista saattoivat siis vaihdella asukkaiden välillä, vaikka erillisten ryhmien olemassaolosta oltiinkin samaa mieltä.

”Ruokalan juorunaiset on aina omassa sakissaan ja juoruavat keskenään. Ei ne pyydä istumaan samaan pöytään. Joku siihen on joskus tunkenut väkisin, mutta kukaan ei tykännyt siitä.” – kyseiseen ryhmään kuulumaton asukas

”Me otetaan kaikki vastaan, ja ollaan iloisia. Tähän pöytään saa aina tulla istumaan.” – kyseiseen ryhmään kuuluva asukas

Asukkaat jakoivat itseään ryhmiin ystävyysperäisten syiden lisäksi myös toimintakyvyn mukaan. Moni asukas viittasi toimintakyvyltään heikompiin asukkaisiin selvästi itsestään erillisenä ryhmänä. Itsestä erillisinä ryhminä saatettiin kokea sekä tutkimusryhmääni kuuluvia huonokuntoisempia asukkaita, että Kuuselakeskuksen ryhmäkodeissa asuvia asukkaita, joista moni oli saattanut ennen ryhmäkotiin muuttamistaan asua ”kerrospuolella”. Esimerkiksi ryhmäkotien asukkaisiin moni viittasi sellaisilla termeillä kuten ”ne huonokuntoiset” tai ”ne muistisairaat”. Asukkaiden suhtautuminen huonompikuntoisiin asukkaisiin vaihteli. Osa sääli huonompikuntoisia asukkaita ja tahtoi auttaa heitä, osaa huonokuntoisempien asukkaiden läsnäolo taas ärsytti.

Asukkaiden keskinäisen kuntopohjaisen toistensa jakamisen lisäksi Kuuselakeskuksen asukkaat muodostivat vielä selkeämmän rajan itsensä ja Kuuselakeskuksessa vierailevien

asiakasryhmien välille. Esimerkiksi Lähitorin asiakkaat ja päiväkeskusasiakkaat tutkimusryhmä luki selvästi itsestään erillisiksi ryhmiksi.

”Lähitorin asiakkaille on oma aika sairaanhoitajalle, mutta meille asukkaille ei. Minusta se on epäreilua.”

Näihin erillisiin ryhmiin suhtauduttiin paljolti negatiivisesti, ja moni koki kyseisten ryhmien läsnäolon Kuuselakeskuksessa jopa häiritseväksi. Esimerkiksi ryhmissä joihin osallistui sekä talon asukkaita että ulkopuolisia, asukkaat halusivat usein pysytellä omissa porukoissaan, selkeästi erillään ulkopuolisista asiakkaista. Myös asukkaiden puheissa kävi ilmi, että keskuksessa vierailevia asiakkaita ei koettu omaan ryhmään kuuluvaksi, ja näiden läsnäolo herätti närää. Tätä ei tietenkään voi yleistää, ja joillain asukkailla oli positiivisia suhteita myös keskuksen ulkopuolelta tuleviin asukkaisiin.

Eräänä ryhmänä, johon suhtauduttiin poikkeuksellisen positiivisesti, havaitsin keskuksessa sijaitsevan päiväkodin lapset. Moni keskuksen asiakas ihaili lapsia, jutteli näille mielellään ja piti hyvänä asiana sitä, että Kuuselakeskuksen yhteydessä oli päiväkotia.

”Me katsellaan usein tuonne päiväkotiin. Meillä on siellä yksi ihana lempilapsikin, joka tietää meidät ja viimeksi osoittikin, että tuolla noi mummut taas on. Siitä tulee hyvä mieli.”

Vaikka asukkaiden keskuudessa oli Kuuselakeskuksessa selviä ryhmäjakoja, ryhmät myös sekoittuivat keskenään. Toimivimpana erillisten ryhmien sekoittajana toimi Kuuselakeskuksessa järjestettävä ohjelma, kuten erilaiset harrasteryhmät ja tapahtumat. Näissä ryhmissä kävi ihmisiä monista eri asukasryhmittymistä, ja ne toimivat monesti pohjana ryhmien välisten ihmissuhteiden muodostumiselle sekä ryhmien sekoittumiselle. Herkiten sekoittuivat asukkaiden keskinäiset ryhmät, joiden jäsenet eivät välttämättä viettäneet aikaa harrasteryhmien ulkopuolella, mutta harrasteryhmään saapuessaan löysivätkin yhteisen sävelen. Myös ryhmäkotien asukkaita tai Lähitorin asiakkaita lähestyttiin helpommin harrasteryhmissä kuin perus arjessa.

Normit ja suhtautumistavat näkyivät Kuuselakeskuksessa myös asukkaiden omina, kirjoittamattomina sääntöinä ja toimintatapoina. Näihin sääntöihin ja toimintatapoihin kuului paljon hiljaista tietoa esimerkiksi siitä, kuinka asukkaiden tai hoitajien tuli toimia,

kuka sai istua ravintolassa missäkin pöydässä ja millainen rooli kullekin asukkaalle kuului missäkin tilanteessa.

”Ne toiset tulee aina tähän pöytään, tää on oikeestaan niiden pöytä.”

Kun jokin asia ei toiminut näiden sääntöjen mukaan, asukkaat huomasivat sen heti ja se herätti nopeasti keskustelua ja mahdollista eripuraa. Asukkailla oli paljon selkeitä mielipiteitä siitä, kuinka asioiden kuului mennä, mutta nämä mielipiteet saattoivat erota toisistaan eri asukasryhmittymien ja tuttavaporukoiden välillä. Kuuselakeskuksessa oli siis myös ristiriitaisia kirjoittamattomia sääntöjä ja toimintatapoja, jotka saattoivat johtaa konflikteihin.

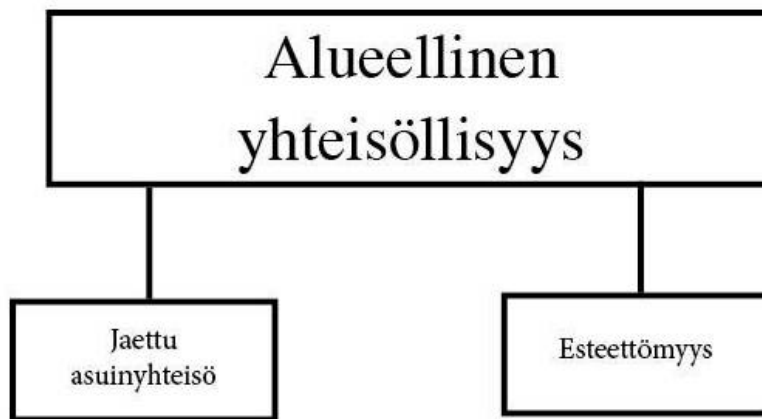
”Sillä oli tänään aamulla joku sijainen (hoitaja), joka ei tiennyt yhtään miten täällä kuulu toimia.”

Symbolinen yhteisöllisyys näkyi Kuuselakeskuksessa myös turvallisuuden tunteena. Asukkaat hakeutuivat mielellään yhteen, vaikkeivat olisikaan välttämättä tunteneet toisiaan tai vaihtaneet keskenään sanaakaan. Esimerkiksi ravintolassa harva istui pöydässä yksin, vaikkei olisikaan ottanut suoraa kontaktia muihin pöydässä istujiin. Myös muissa julkisissa tiloissa asukkaat saattoivat hakeutua toistensa läheisyyteen viettämään aikaa, esimerkiksi istuskelemaan tai lukemaan lehtiä. Tiettyä turvallisuuden tunnetta asukkaiden keskuuteen loi myös jo aiemmin mainittu asukkaiden taipumus huolehtia toisistaan. Näin ollen yhteen hakeutuminen toi luultavasti turvaa ja uskoa siihen, että joku olisi auttamassa hädän hetkellä.

”Menen samaan pöytään istumaan, koska hän syö yksin. Aluksi me syötiin vain yhdessä hiljaa, mutta nykyään ollaan jo keskusteltukin. Hän on kyllä ujo, ja lähtee heti kun on syönyt.”

5.1.3 Alueellinen yhteisöllisyys

Kuuselakeskuksen asukkaat muodostavat keskenään alueellisen yhteisön, sillä he asuvat kaikki samalla alueella, Kuuselakeskuksen tiloissa. Olen jakanut yhteisöllisyyden alueellisesta osa-alueesta saamani tulokset seuraavasti:

KUVIO 5. Alueellinen yhteisöllisyys.

Jokaisella asukkaalla on oma yksityinen asunto keskuksen käytävällä, mutta muut tilat ovat kaikille yhteisiä, jaettuja alueita. Ravintola muodostui tutkimuksessani alueeksi, jolla oli suuri merkitys yhteisöllisyyden rakentumiselle. Iso osa asukkaista kävi nauttimassa ravintolassa aamiaisen, lounaan, päiväkahvin ja päivällisen, tai ainakin osan näistä aterioista. Yhteisessä ravintolassa tapasi toisia ihmisiä, pääsi juttelemaan ja näkemään keskuksen arkea. Ravintola oli myös paikka, joka tuli esiin monissa asukkaiden välisissä keskusteluissa. Ruokailuhetket mainittiin tärkeinä hetkinä nähdä muita ihmisiä ja päästä mukaan keskuksen arkeen.

”Kotonakin olisi kyllä ruokaa, mutta kyllä tänne alas haluaa tulla syömään muiden kanssa.”

Osa asukkaista koki, että Kuuselakeskus oli liian suuri, ja että keskikokoisessa paikassa olisi mukavampi asua. Suuruuden huonoina puolina nähtiin esimerkiksi erillisten pienien porukoiden syntyminen, yksittäisten ihmisten hukkuminen suureen joukkoon ja se, ettei omaa ääntään saa niin hyvin kuuluviin.

”Erillisiä porukoita syntyy helpommin, kun on näin iso talo ja paljon ihmisiä.”

”Meitä on niin paljon, ettei kaikki saa omaa ääntään kuuluviin.”

Alueelliseen yhteisöllisyyteen liittyvä merkittävä teema oli esteettömyys. Esteettömyydellä oli suuri vaikutus siihen, kuinka hyvin asukkaat pystyivät hyödyntämään keskuksen

yhteisiä tiloja. Mikäli johonkin tilaan ei esimerkiksi pääsyt tietyn apuvälineen kanssa, rajasi se heti asukkaiden mahdollisuuksia tietyn tilan käyttöön. Vaikka esteettömyys oli hyvin huomioitu suurimmassa osassa keskuksen tiloja, olivat esimerkiksi keskuksen piha-alueet esteisiä eli monen asukkaan saavuttamattomissa. Jos asukkaan fyysinen toimintakyky oli niin huono, että tämä tarvitsi apua keskuksessa liikkumiseen, tällä ei myöskään ollut samanlaista mahdollisuutta hyödyntää Kuuselakeskuksen yhteisiä tiloja kuin sellaisella asukkaalla, joka kykeni liikkumaan niissä itsenäisesti. Tällöin asukas oli henkilökunnan ja omien tuttaviensa avun varassa, mikäli halusi hyödyntää yhteiset tilat ja päästä seurustelemaan muiden asukkaiden kanssa.

Suhteita toisiin asukkaisiin luotiin paljolti nimenomaan yhteisissä tiloissa, joten yhteisöön mukaan pääsemisen ja ympäristön esteettömyys kulkivat vahvasti käsi kädessä. Mikäli asukkaan kyky liikkua yhteisissä tiloissa, kuten ravintolassa, oli jotenkin rajoittunut, hänen mahdollisuutensa asukkaiden yhteisöihin mukaan pääsemiseen olivat heikommat.

”Ruokailussa niihin toisiin tutustutaan, ja tietty ohjelmissa täällä alhaalla.”

5.2 Yhteisöllisyyteen vaikuttavat tekijät Kuuselakeskuksessa

Alle olen koonnut koosteet niistä tekijöistä, jotka tutkimukseni myötä osoittautuivat asukkaiden näkökulmasta vaikuttaviksi tekijöiksi yhteisöllisyyden muodostumisen ja vahvistamisen kannalta.

5.2.1 Esteettömyys

Esteettömyys oli teema, joka nousi toistuvasti esiin havainnointia suorittaessani. Se tuli esiin sekä omina havaintoinani että asukkaiden puheissa. Esteettömyys vaikuttaa oleellisesti yhteisöllisyyteen ja sen muodostumiseen, koska mikäli tilat eivät ole esteettömät, ei kaikilla ole samantarvoisia mahdollisuuksia päästä osallistumaan yhteisöjen toimintaan. Kuuselakeskuksessa esteettömyyttä oli havaintojeni mukaan huomioitu suhteellisen hyvin, vaikka toki kehitettävääkin löytyi. Suurin osa asukkaista kykeni pääpiirteittäin liikkumaan keskuksen sisätiloissa itsenäisesti, mutta kaikista huonokuntoisimmat asukkaat

eivät välttämättä päässeet ilman apua ulos asunnoistaan. Asukkaat ilmaisivat, että ongelmaksi muodostuivat ainakin asuntojen kynnykset sekä ovien avaamiseen liittyvät ongelmat. Toinen esteettömyyteen liittyvä ongelma olivat Kuuselakeskuksen piha-alueet, joilla esteettömyys oli huomioitu sisätiloja huonommin. Keskuksen alapihalle on rakennettu niin sanottu siirtolapuutarha, jonne asukkaiden oli kuitenkin vaikea päästä, koska reitti ei ollut esteetön. Puutarhaan pääsy vaati asukkaiden mukaan hyvää kuntoa, ja sinne ei pääsyt ilman apua esimerkiksi liikkumisen apuvälineiden kanssa.

Koska ravintola ja yhteiset tilat ovat yhteisöllisyyden muodostumisen kannalta erityisen oleellisia ja muutoinkin asukkaille tärkeitä paikkoja, mikä on tullut jo edellä esiin, vaikuttaa tilojen esteettömyys oleellisesti asukkaiden väliseen yhteisöllisyyteen. Mikäli kaikki asukkaat eivät pääse itsenäisesti liikkumaan yhteisissä tiloissa, se vähentää heidän mahdollisuuksiaan liittyä keskuksen asukkaiden yhteisöön. Asukkaat kertoivat, että monet huonokuntoisemmat asukkaat ovat hoitajien avun varassa sen suhteen, pääsevätkö pois asunnostaan. Hoitajat ja muu henkilökunta kuljettavat huonokuntoisempia asukkaita asunnoista esimerkiksi syömään ja osallistumaan Kuuselan lähitorin järjestämään ohjelmaan. Asukkaiden mukaan hoitajat eivät kuitenkaan ehdi aina kuljettamaan jokaista asukasta jokaiseen paikkaan, johon tämä haluaisi mennä. Tällöin asukas ei pääse osallistumaan yhteisön toimintaan niin paljon, kuin ehkä haluaisi.

5.2.2 Asukkaiden lukumäärä

Kuuselakeskuksessa asuu yhteensä yli 100 ikäihmistä kun huomioidaan ryhmäkodeissa asuvat ja kotihoidon palvelutuotteen käyttäjät. Asukkaiden suuri lukumäärä vaikuttaa yhteisöllisyyden muodostumiseen sekä siihen, minkälaista yhteisöllisyyttä asukkaiden välille muodostuu. Koska ihmisiä on niin paljon, syntyy asukkaiden välille helposti pienempiä tiiviitä ryhmittymiä, sen sijaan että koko suuri asukasyhteisö viettäisi aikaa yhdessä.

Huomasin sekä itse havainnoidessani että asukkaiden puheissa, että Kuuselakeskuksessa oli useita tällaisia pienempiä ryhmittymiä. Asukkaat olivat huomanneet ne myös itse, ja osasivat monesti kertoa ketkä kuuluivat mihinkin ryhmittymään. Useamman asukkaan puheissa nousi myös esiin, että pienemmän kokoisessa asuinyhteisössä olisi heidän mielestään helpompi tutustua toisiin ihmisiin ja ylläpitää yhteisöllisyyttä.

5.2.3 ”Me ja muut” – Kuuselakeskuksen monet ryhmät

Kuuselakeskuksessa asuu ja vieraillee samaan aikaan hyvin monia eri ihmisryhmiä. Näitä ryhmiä ovat esimerkiksi kotihoidon palvelutuotteen asukkaat, ryhmäkotien asukkaat, asukkaiden omaiset, Kuuselan Lähitorin asiakkaat, päiväkeskuksen asiakkaat sekä työntekijät ja päiväkodin lapset ja heidän vanhempansa. Kun tiloja käyttää monta ryhmää, se vaikuttaa yhteisöllisyyden muodostumiseen kohderyhmäni keskuudessa.

Moni asukas ilmaisi, että keskuksessa liikkuvat muut ryhmät häiritsivät heitä, ja nämä ryhmät koettiin yleisesti ottaen selkeästi omasta asukkaiden ryhmästä ulkopuoliseksi. Ulkopuoliset ryhmät siis tavallaan tukivat kohderyhmän asukkaiden yhteisöllisyyttä, sillä ne saivat asukkaat muodostamaan selkeän rajan itsensä ja näiden muiden keskuksen tiloja käyttävien ryhmien välille. Toisaalta voidaan myös ajatella, että useat samaa tilaa käyttävät ryhmät saattavat vaikeuttaa tietyn ryhmän yhteisöllisyyden muodostumista, koska useiden ryhmien keskellä saattaa hämärtyä tieto siitä, kuka kuuluu mihinkin ryhmään ja ”oman ryhmän” jäsenten tavoittaminen saattaa vaikeutua.

5.2.4 Ystävyyssuhteiden muodostuminen

Koska Kuuselakeskus on suuri sekä fyysisiltä tiloiltaan että asukasmäärältään, asukkaiden voi olla vaikeaa löytää toistensa joukosta itselle samanhenkisiä henkilöitä. Toisaalta asukasmäärä taas on niin suuri, että uusien tuttavuuksien ja ystävyyssuhteiden suhteen on paljon valinnanvaraa, ja todennäköisyys samanhenkisten asukkaiden löytämiselle siinä mielessä kasvaa.

Toisten samanhenkisten asukkaiden löytämisellä on merkitystä yhteisöllisyyden muodostumiselle. Esimerkiksi ryhmiin osallistumiseen vaikutti suuresti se, kokivatko asukkaat että niissä oli itselle samanhenkistä seuraa, tai ylipäättään itselle tuttuja asukkaita. He ilmaisivat asian sanallisesti, ja huomasin myös että toisilleen tutut asukkaat olivat usein samoissa ryhmissä. Suurin syy yhteisissä tiloissa ajanviettämiseen tai syömiseen oli usein se, että yhteisissä tiloissa tapasi itselle tärkeitä asukastovereita. Asukkaat jotka puolestaan eivät osallistuneet juurikaan Kuuselakeskuksen yhteiseen ohjelmaan tai viettäneet aikaa

yhteisissä tiloissa, kertoivat yhdeksi syyksi tähän sen, etteivät kokeneet löytävänsä sieltä samanhenkistä seuraa.

5.2.5 Oma aktiivisuus ja toimintakyky

Asukkaiden oma aktiivisuus vaikuttaa yhteisöllisyyteen Kuuselakeskuksessa. Mikäli asukas on aktiivinen, lähtee itse tutustumaan keskuksen ohjelmaan ja muihin asukkaisiin, on yhteisöön mukaan pääseminen helpompaa. Lisäksi aktiiviset asukkaat kannattelivat monella tapaa koko yhteisöä, olivat avainasemassa vahvistamassa ja kehittämässä sen toimintatapoja ja luomassa yhteishenkeä.

”Kun muutin tänne niin ajattelin heti, etten jää kotiin kököttämään. Siksi tulin tänne alas (ravintolaan) syömään, ja istuin tähän pöytään, jossa mut otettiin heti hyvin vastaan.”

Mikäli asukas ei itse ollut aktiivinen liittymään yhteisöön, jäi tämä helposti sen ulkopuolelle. Aktiivisuuden puutteeseen saattoi olla monia erilaisia syitä, kuten omat voimattomuuden ja kyvyttömyyden kokemukset, huono toimintakyky tai masentuneisuus. On myös huomattavaa, että joidenkin asukkaiden passiivisuus liittyi yksinkertaisesti siihen, etteivät nämä edes halunneet olla osa Kuuselakeskuksen asukkaiden yhteisöä.

Asukkaiden oma toimintakyky vaikutti siihen, kuinka paljon he kykenivät osallistumaan Kuuselakeskuksen toimintaan ja ylipäätään viettämään aikaa muiden asukkaiden kanssa. Mikäli asukkaan toimintakyky oli alhainen, hänen mahdollisuutensa päästä mukaan yhteisöön heikentyivät. Yhteisön luo yhteisiin tiloihin pääseminen ilman apua saattoi olla vaikeaa tai jopa mahdotonta, tai toimintakyvyn vajavuudet saattoivat rajoittaa vuorovai-
kutusta muiden asukkaiden kanssa, ja sitä kautta heikentää ystävyys- ja tuttavuussuhteiden luomista.

5.3 Yhteisöllisyyden kehittäminen asukkaiden näkökulmasta

Vaikka esteettömyys on otettu Kuuselakeskuksessa hyvin huomioon, voitaisiin esteettömyyttä edelleen lisäämällä kehittää Kuuselakeskuksen asukkaiden välistä yhteisöllisyyttä. Esteettömyyttä lisäämällä toimintakyvyltään heikommillakin asukkailla voisi olla

enemmän mahdollisuuksia päästä osallistumaan Kuuselakeskuksen asukkaiden yhteisön toimintaan, ja olemassaoleva yhteisö voisi saada uusia toimintamahdollisuuksia. Asukkaiden suunnalta tutkimuksessa esiinnousseita esteettömyyden kehityskohteita olisivat ainakin asunnoista poistumisen helpottaminen kynnyksiä poistamalla ja ovien avausjärjestelmiä muokkaamalla sekä piha-alueiden sekä niille vievien reittien esteettömyyden parantaminen.

”Hoitajat ei ehdi aina auttamaan, ja siksi monelta joka ei itse pääse alas menee alakerran asioita ohi.”

”Puutarhaan ostettiin kuulemma uusia kukkia, mutta ei niistä pääse juuri kukaan nauttimaan, kun ei sinne pääse apuvälineiden kanssa.”

”Me haluttaisiin viettää pihassa grilli-iltoja, voitaisiin hankkia itse makkaratkin, mutta kun ei sinne pääse.”

Tutkimuksessani havaitsin, että Kuuselakeskuksen asukkaiden keskuudessa esiintyy jonkin verran osallisuuden ja voimaantumisen kokemusten puutetta. Osa asukkaista koki, etteivät he voineet vaikuttaa keskuksen asioihin. He olivat valahtaneet tilaan, jossa eivät välttämättä kokeneet kykenevänsä asioihin ylipäättäänkään. Myös toisten asukkaiden kyvykkyys ja osallistuminen Kuuselakeskuksen arkeen herätti osassa asukkaissa katkeruutta ja kiukkua, ja tämä toisten osallistuminen koettiin häiritseväksi.

”Kehitettävää olisi paljon, mutta en halua edes antaa mitään palautetta, koska mikään ei kuitenkaan muutu.”

”Hän haluaa vain tehdä itsensä tärkeäksi ja esittää että on muka muita parempi kun auttaa.”

Yhteisöllisyyden kehittämisen kannalta olisikin tärkeää vahvistaa asukkaiden osallisuuden ja voimaantumisen kokemuksia ja saada asukkaille tunnetta siitä, että he voivat vaikuttaa asioihin ja ympäristöön. Asukkaiden osallisuutta ja voimaantumisen kokemuksia voitaisiin vahvistaa esimerkiksi kannustamalla ja tukemalla heitä tekemään asioita itse ja luomalla positiivista, osallistavaa ilmapiiriä. Asukkaille voitaisiin esimerkiksi antaa enemmän mahdollisuuksia osallistua yhdessä Kuuselakeskuksen arkeen ja auttaa sen

pyörittämisessä. Lisäksi heitä voitaisiin kannustaa löytämään omaa kyvykkyyttään ja voimavarojaan niin, että heille syntyisi voimaantumisen kokemuksia.

”Haluaisin auttaa enemmänkin, jos annettaisiin mahdollisuuksia. On kiva auttaa, koska vielä jaksaa tehdä asioita.”

Asukkaat toivoivat Kuuselakeskukseen ohjelmaa, jota he voisivat pyörittää itse ilman ohjaajaa. Aiheina nousivat esiin esimerkiksi keskustelutuokiot ja yhteinen ajanvietto. Asukkaiden itse järjestämä ohjelma tarjoaisi hyvän voimaantumisen ja ystävyysuhteiden luomisen ja vahvistamisen mahdollisuuden, sekä lisäisi asukkaiden osallisuutta, tukien näiden kaikkien asioiden kautta asukkaiden välistä yhteisöllisyyttä.

”Olisi kiva jos olisi enemmän ihan vaan vapaan keskustelun ohjelmia, joissa juteltaisiin yhdessä. Ohjaajaa niissä ei välttämättä tarvita.”

Kohderyhmäni koki selvän eron itsensä ja muiden Kuuselakeskuksen ryhmien välillä, ja esiin nousi toiveita ”pelkästään keskuksen asukkaille” järjestettävästä ohjelmasta tai palveluista.

”Lähtörin asiakkaille on oma aika sairaanhoitajalle, mutta meille asukkaille ei. Minusta se on epäreilua.”

Yhtenä kohderyhmän yhteisöllisyyden kehittämiskeinona näkisinkin sellaisen ohjelman järjestämisen, joka on suunnattu pelkästään kohderyhmäni asukkaille. Näin asukkaat voisivat kokea, että heillä on jotain omaa ja vain heitä varten suunniteltua, joka ei kuulu esimerkiksi Lähtörin asiakkaille tai ryhmäkotien asukkaille. Samalla tällaisissa ohjelmissa asukkailla olisi hyvä mahdollisuus tutustua toisiinsa ja luoda uusia ystävyysuhteita. Asukkaat voisivat myös suunnitella ohjelmaa yhdessä, jolloin osallisuus lisääntyisi.

Yhteisöllisyyteen voitaisiin vaikuttaa myös muutoin asukkaiden välisiä ystävyysuhteita ja niiden muodostumista tukemalla. Jotkut asukkaat ilmaisivat, että he kaipaivat enemmän ystäviä muiden asukkaiden keskuudesta, mutta että he eivät olleet kyenneet syystä tai toisesta muodostamaan tällaisia ystävyysuhteita. Syynä saattoi olla esimerkiksi toimintakyvyn puutos, se ettei samanhenkisiä asukkaita löytynyt tai masentuneisuus. Osalla asukkaista oli myös ristiriitaisia käsityksiä muiden asukkaiden halusta tutustua heihin:

jotakin ystävyysryhmää saatettiin esimerkiksi pitää suljettuna, vaikka kyseisen ryhmän ihmiset olisivat toivottaneet uudet ihmiset ryhmään tervetulleiksi. Ystävyyssuhteiden muodostamista voitaisiin tukea pelkästään kohderyhmälle suunnattujen ryhmien ja ohjelman järjestämisen lisäksi esimerkiksi kannustamalla asukkaita osallistumaan enemmän erilaisiin Kuuselakeskuksen ryhmiin, houkuttelemalla heitä viettämään aikaa yhteisiin tiloihin kuten ravintolaan ja saattamalla toistensa tyylisiltä vaikuttavia asukkaita yhteisten aktiviteettien äärelle. Ylipäätään olisi tärkeää luoda asukkaille enemmän mahdollisuuksia kohdata toisiaan arjessa.

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessani tarkastelin Kuuselakeskuksen asukkaiden kokemaa yhteisöllisyyttä ja etsin keinoja sen vahvistamiseen. Tarkoitukseni oli löytää konkreettisia uusia keinoja asukkaiden välisen yhteisöllisyyden kehittämiseen, asukkaiden keskinäisten ihmissuhteiden vahvistamiseen ja uusien ihmissuhteiden luomisen tukemiseen. Tavoitteenani oli tulosten avulla löytää tekijöitä, jotka lisääisivät asukkaiden hyvinvointia, vahvistaisivat heidän osallisuuttaan sekä vähentäisivät yksinäisyyttä. Toteutin tutkimukseni laadullisena tutkimuksena ja käytin menetelmänä osallistuvaa havainnointia. Seuraavaksi esittelen vielä lyhyesti tutkimukseni tulokset, vastaten vuorotellen jokaiseen kolmesta tarkentavasta tutkimuskysymyksestäni.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli ”millaista keskinäistä yhteisöllisyyttä Kuuselakeskuksen asukkaiden välillä on nyt”. Kuuselakeskuksen asukkaiden välillä oli monenlaista yhteisöllisyyttä. Jaoin asukkaiden olemassa olevaa yhteisöllisyyttä koskevat tuloksetni Lehtosen (1990) teorian pohjalta toiminnalliseen, symboliseen ja alueelliseen yhteisöllisyyteen. Jokaisesta näistä osa-alueesta nousi esiin erilaisia teemoja, jotka tukivat väittämää siitä, että asukkaiden välillä on jo nykyisellään yhteisöllisyyttä. Huomattavaa oli kuitenkin tulosten ristiriitaisuus sen suhteen, että osa asukkaista koki myös laajaa osattomuutta ja yksinäisyyttä. Asukkaiden keskuudessa oli siis yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä, mutta osa asukkaista jäi pahastikin niiden ulkopuolelle.

Kuuselakeskuksen asukkaiden keskuudessa oli monia pieniä yhteisöjä, jotka perustuivat usein kaveruuteen. Koska kohderyhmäni oli niin suuri, on luonnollista, että se jakautuu pienempikokoisiin yhteisöihin ja ryhmiin. Yhteisöt tuottavat myös aina automaattisesti rajoja, jotka rajaavat muita ihmisiä ulkopuolelle, toiseuden asemaan yhteisön sisäpuolelseen nähden (Väyrynen ym. 2015, 26-27). Saamieni tulosten perusteella myös Kuuselakeskuksen asukkaiden parissa oli käynyt näin. Siitä huolimatta, että kohderyhmäni sisällä oli lukuisia paikoin tiiviitäkin yhteisöjä, jotkut asukkaista jäivät kaikkien tällaisten ryhmien ulkopuolelle ja tunsivat yksinäisyyttä ja osattomuutta. Koko kohderyhmäni teki kuitenkin havaintojeni mukaan selkeän eron itsensä ja muiden Kuuselakeskuksessa asuvien (esim. ryhmäkodit) tai vierailevien (esim. Lähitorin asiakkaat) ryhmien välille. Asukkaat näkivät itsensä näistä ryhmistä selkeästi erillisenä yhteisönä, ja viittasivat mui-

hin paikoitellen selvästikin ulkopuolisina ja omasta ryhmästään erillisinä. Tämänkaltaisen suhtautuminen on yleistä, sillä oma jäsenyys tietyssä ryhmässä rakennetaan suhteessa ulkoryhmään arvioimalla omaa ryhmää sisäisin määrein. Omaa ryhmää pidetään tärkeänä ja sen sisäisiä suhteita halutaan tukea suhteessa ulkopuolisiin ryhmiin. (Horwitz & Rabbie 1982, 241.)

Huomattavaa oli myös asukkaiden taipumus huolehtia toisistaan ja toisten yhteisön jäsenten hyvinvoinnista. Uskon, että tähän vaikutti tutkimusjoukkoni ikä. Nykypäivän ikäihmiset ovat kasvaneet aikana, jolloin kulttuuri oli yhteisökeskeinen ja sen myötä myös monet arvot olivat erilaisia (Eloranta & Punkanen 2008, 189-190). Heidän ikäluokalleen yhteisöllisyys ja muiden ihmisten auttaminen on ollut tärkeämpää kuin nykyajan individualistisessa maailmassa, ja se saattaa näkyä tutkimuksessanikin esille nousseena kohderyhmän taipumuksena huolehtia toisista yhteisön jäsenistä.

Toinen tutkimuskysymykseni oli ”mitkä tekijät vaikuttavat asukkaiden näkökulmasta yhteisöllisyyteen Kuuselakesuksessa”. Luvussa 5.2 esittelin tekijöitä, jotka havaintojeni mukaan vaikuttivat kohderyhmäni yhteisöllisyyteen. Näiden tekijöiden joukosta löytyi sekä asukkaista lähtöisin olevia että heistä ulkopuolisia tekijöitä. Asukkaista lähtöisin olevia tekijöitä olivat esimerkiksi heidän oma aktiivisuutensa ja ystävyysuhteiden muodostuminen. Heistä ulkoisia tekijöitä taas olivat esimerkiksi esteettömyys, asukkaiden lukumäärä ja monien eri ryhmien vieraileminen Kuuselakesuksessa. Näin ollen voidaan sanoa, että asukkaiden väliseen yhteisöllisyyteen vaikuttavat sekä asukkaiden oma sisäinen maailma että ulkoiset, heistä riippumattomat seikat.

Kolmas tutkimuskysymykseni oli ”millaista keskinäistä yhteisöllisyyttä asukkaat kaipaisivat ja millaisin keinoin he toivoisivat sitä kehitettävän”. Tässä osiossa halusin tuoda mahdollisimman paljon esiin nimenomaan asukkaiden omia mielipiteitä yhteisöllisyyden kehitykseen ja siihen, millaista yhteisöllisyyttä he kaipaisivat. Esille nousi monenlaisia asioita liittyen esteettömyyteen, osallisuuden ja voimaantumisen kokemusten luomiseen sekä ryhmähengen ja ystävyysuhteiden tukemiseen. Kaiken kaikkiaan esille nousseet asiat olivat mielestäni sellaisia, että yhden asian edistäminen edistäisi samalla todennäköisesti toisia asioita. Esimerkiksi esteettömyyttä tukemalla lisääntyisi todennäköisesti samalla asukkaiden aktiivisuus, mitä kautta lisääntyisivät luultavasti voimaantumisen ja osallisuuden kokemukset ja sitä kautta ystävyysuhteiden muodostaminen ja syventyminen helpottuisivat ja asukkaiden välinen yhteisöllisyys todennäköisesti kasvaisi. Yhtä

lailla esimerkiksi kohderyhmälle omia tapahtumia järjestämällä eli ryhmähenkeä tuke-
malla saataisiin tuettua ystävyys-suhteita, jonka avulla saataisiin aikaan voimaantumisen
ja osallisuuden kokemuksia. Voidaan siis sanoa, että yhteisöllisyyden edistäminen jollain
tapaa saattaa aiheuttaa eräänlaisen ketjureaktion, jossa yhteisöllisyys lähtee itsestään li-
sääntymään ilman, että siihen erityisemmin pyrittäisiin enää vaikuttamaan.

Tuloksissa oli hienoa huomata, että kohderyhmällä itselläänkin tuntui olevan tarvetta yh-
teisöllisyyden kehittämiseen. Yhteisöllisyyteen liittyvät teemat nousivat jatkuvasti esille
havainnoimassani arjessa sekä keskusteluissa, joita kävin asukkaiden kanssa. Asukkaat
tuntuivat kokevan yhteisöllisyyden tärkeänä asiana ja siihen liittyvistä teemoista syntyi
helposti keskustelua. Myös se, miten kattavan aineiston sain aiheesta kerätyksi ja miten
paljon esimerkiksi kehittämisehdotuksia asukkaiden parista nousi, kertoo osaltaan siitä,
että aihe oli asukkaille tärkeä ja merkittävä.

Uskon, että tutkimuksestani on hyötyä Kuuselakeskuksen ikäihmisten yhteisöllisyyden
tunnistamisessa ja vahvistamisessa. Erityisen hyödylliseksi koen sen siksi, että olen pyr-
kinyt tuomaan mahdollisimman hyvin esiin asukkaiden omia toiveita ja mielipiteitä, joten
heidän äänensä kuuluu läpi kaikissa saamissani tuloksissa. Tämä on oleellista ajatellen
asukkaiden osallisuuden merkitystä tutkimukseni aiheen kannalta. Asukkaiden on tärkeää
olla osallisena oman yhteisöllisyytensä kehittämisessä, jotta saavutettaisiin mahdollisim-
man toimivia ja pysyviä tuloksia. Lisäksi olen pyrkinyt kuvaamaan asioita mahdollisim-
man käytännönläheisesti, jotta mahdollisia muutoksia olisi helpompi toteuttaa ja ne tun-
tuisivat lähestyttävämiltä. Kaiken kaikkiaan uskon, että tutkimukseni tekee näkyväksi
Kuuselakeskuksen asukkaiden välisen yhteisöllisyyden nykytilassaan, sekä antaa hyvät
mahdollisuudet ja toimintakeinot sen kehittämiseen ja vahvistamiseen.

Vaikka tutkimukseni onkin toteutettu yksittäiseen ikäihmisten lähipalvelukeskukseen,
siitä saatuja havaintoja ja tuloksia voidaan varmasti hyödyntää ja soveltaa myös muissa
ikäihmisten palveluissa ja ikäihmisten elämänlaadun parantajana. Yhteisöllä on suuri
merkitys esimerkiksi sosiaalisen pääoman turvaajina, voimavaraistajina ja osallisuuden
vahvistajina (Roivainen 2008, 41) ja niiden tarjoaman sosiaalisen tuen avulla voidaan
vaikuttaa positiivisesti ihmisen terveyteen (Morrison & Bennett 2012, 346). Näin ollen
vaikka tutkimukseni on toteutettu yksittäiseen paikkaan, voidaan sen tarjoamia tietoja yh-
teisöllisyydestä varmasti käyttää soveltaen myös muiden paikkojen ja yhteisöjen yhtei-
söllisyyden kehittämiseen.

Yhteisöllisyydestä puhutaan myös kansakuntien ja alueiden resurssina, kilpailuetuna ja syrjäytymisen ehkäisijänä. Kiinnostus sen kehittämiseen on kasvanut jatkuvasti ja yhteisöllisyydestä on tullut paljon käytetty teoreettinen ja poliittinen termi. (Korkiamäki, Nyland, Raitakari & Roivanen 2008, 11.) Kuten opinnäytetyöni alussa mainitsin, yhteisöllisyyden vahvistamisen yhteydessä voidaan puhua yhteisösosiaalityöstä, jota tehdään paikallisyhteisöissä ja jonka avulla pyritään tuottamaan hyvinvointia yhteisöjä tukemalla ja kehittämällä. Vaikka yhteisösosiaalityön toimintamahdollisuuksia on viime vuosina heikennetty, pidetään yhteisöllisyyden tukemista silti tärkeänä. (Roivanen & Rantatyö 2016, 12-13.) Olen opinnäytetyössäni pyrkinyt nimenomaan hyödyntämään yhteisösosiaalityön periaatteita ja tutkinut yhteisöä sen sisältä käsin, tukien ja kehittäen yhteisöä parhaani mukaan. Toivon, että tutkimukseni nostaisi esille yhteisöllisyydessä piileviä voimavaroja ja inspiroisi kehittämään yhteisöjä, avaten samalla ihmisten mieliä löytämään yhteisösosiaalityön mahdollisuudet.

7 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tekeminen oli hieno matka, joka tarjosi minulle mahdollisuuden sukeltaa yhteisöllisyyden ja vanhustyön maailmaan aivan uudella tavalla. Erityisen antoisan prosessista teki se, että sain sen avulla mahdollisesti olla vaikuttamassa siihen, että ikäihmisillä olisi tulevaisuudessa nykyistä parempi olla. Ikäihmiset ovat aina olleet minulle asiakasryhmä, jonka asioiden ja oikeuksien ajaminen on tuntunut erityisen tärkeältä. Näin ollen oli todella hieno kokemus tehdä tutkimusta, jonka tuottamien tulosten avulla heidän hyvinvointiinsa voitaisiin vaikuttaa positiivisesti.

Melkein vuoden kestänyt opinnäytetyöprosessi oli antoisuudestaan huolimatta pitkä ja välillä myös uuvuttava, mutta kokonaisuutena mielenkiintoinen ja erittäin opettavainen. En ole koskaan ennen tehnyt näin laajaa tutkimusta, joten uutta opittavaa ja omaksuttavaa oli paljon, mikä lisäsi osaltaan prosessin raskautta. Olen kuitenkin sitä mieltä että prosessi sujui kokonaisuutena hyvin eikä mitään suuria virheitä tapahtunut. Prosessi myös opetti hyvin paljon, ja tunnen oloni sen jälkeen paljon varmemmaksi sen suhteen, että osaisin tulevaisuudessa toteuttaa entistä paremmin vastaavanlaisia tutkimuksia.

Opinnäytetyöprosessi on sisältänyt paljon luotettavuuden pohdintaa. Luotettavuuteen vaikuttaa se, että tunnen kohderyhmäni asukkaat etukäteen, koska olen suorittanut ennen tutkimukseni tekemistä Kuuselakeskuksessa opintoihini kuuluvan harjoittelun. Näin olen näen ihmiset, asiat ja tapahtumat väkisinkin tietynlaisen linssin läpi ja minulla on asukkaista ja paikasta ennakkotietoja, joka vaikuttaa havaintoihini, vaikka yritinkin pysyä mahdollisimman objektiivisena. On myös tosiasia, että täysi objektiivisuus havainnoinnissa on muutoinkin mahdotonta, sillä ihminen tarkastelee väkisinkin aina asioita jossain määrin subjektiivisesta näkökulmastaan, huomioiden tietyt asiat ja jättäen toiset huomiotta. Lisäksi Kuuselakeskus on iso palvelukeskus, jossa asuu yli sata ikäihmistä, eli yksi ihminen ei havainnoinnillaan mitenkään voi saavuttaa kaikkia Kuuselakeskuksen asukkaita tai kaikkia heidän sanomisiaan ja tekemisiään. Osa asukkaista vietti lisäksi aikaa enimmäkseen omissa asunnoissaan, poissa yhteisistä tiloista. Koska itse suoritin havainnointini melkein kokonaan yhteisissä tiloissa, saavutin tutkimuksessani enimmäkseen Kuuselakeskuksen aktiivisempia asukkaita, ja osa kohdejoukostani jäi käytettävissäni olevilla resursseilla väistämättä kohtaamatta.

Olen tutkimuksessani ottanut mahdollisimman hyvin huomioon tutkittavien suojan, joka on oleellisen tärkeä seikka tutkimuksen eettisyyden kannalta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131). Selitin aina havainnointia suorittaessani osallistujille millaista tutkimusta tein, ja kysyin luvan havainnointiin. Oleellinen osa tutkittavien suojaa on myös luottamuksellisuus, joka tarkoittaa ettei tutkimuksen yhteydessä saatuja tietoja luovuteta ulkopuoliselle tai käytetä muuhun kuin luvattuun tarkoitukseen. Lisäksi osallistujien on jäätävä nimettömiksi niin, ettei heidän identiteettinsä paljastu. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.) Toimin tutkimuksessani myös näiden ohjeiden mukaan, pitäen kuulemani asiat ja keräämäni materiaalin luottamuksellisina ja huomioiden, ettei materiaalistani voi tunnistaa ketään yksittäistä asukasta.

Eettisyyden suhteen olen pohtinut myös sitä, onko eettisesti oikein tehdä tutkimusta sellaisten asukkaiden parissa, jotka tunnen harjoittelun kautta etukäteen. Se, että tunnen asukkaita etukäteen vaikuttaa heidän suhtautumiseensa minuun sekä siihen, miten he seurassani käyttäytyvät ja millaisia asioita he tuovat minulle havainnoinnin yhteydessä esiin. Koin kuitenkin, että asukkaiden tuntemisesta etukäteen oli myös suurta hyötyä. Se, että he tunsivat minut ja luottivat minuun mahdollisti sen, että minulla oli mahdollisuus päästä tutkimuksessani syvemmälle kuin joku sellainen ihminen, joka ei lainkaan tuntenut asukkaita. Myös se, että tunsin Kuuselakesukuksen ympäristönä etukäteen mahdollisti sen, että minun oli helppo hahmottaa, millä tavoin tutkimus mahdollisesti on paras toteuttaa ja millaisissa tilanteissa havainnointi oli paras suorittaa. Toisaalta etukäteen omaamani tieto vaikutti varmasti osaltaan väistämättä tutkimuksen objektiivisuuteen ja luotettavuuteen.

Eettisyyden ja luotettavuuden suhteen on otettava huomioon myös kohdejoukkoni toimintakyvyn vajavaisuudet. Ikäihmisten parissa esimerkiksi muistisairaudet ja muut psyykkistä toimintakykyä rajoittavat sairaudet vaikuttavat yksilöiden toimintaan ja puheisiin. Näin ollen kaikki asukkailta saamani tieto ei välttämättä ole luotettavaa. Olen kuitenkin tämän riskitekijän olemassaolosta huolimatta halunnut ottaa mukaan mahdollisimman paljon nimenomaan kohderyhmäni ikäihmisten omia mielipiteitä ja toiveita, sekä halunnut olla kyseenalaistamatta heiltä saamaani tietoa. Tämän lähestymistavan olen valinnut siksi, että tein tutkimusta nimenomaan heidän yhteisöllisyytensä ja sitä kautta hyvinvointinsa parantamiseksi, jolloin heidän oma henkilökohtainen näkökulmansa nousee kaikista keskeisimmäksi, jos halutaan saada pysyviä ja kehittämiskykyisiä tuloksia. Haluan myös tietoisesti tukea kohderyhmäni osallisuutta ja näin ollen tuoda heidän näkökulmansa mahdollisimman kirkkaana näkyviin.

Valitsin havainnoinnin tutkimusmenetelmäksi siksi, että sen avulla koin parhaiten pääseväni sisälle suoraan yhteisöön ja näkemään sen toimintaa mahdollisimman aidosti. Lisäksi koen, että suora haastattelu voi olla haastava kohderyhmäni toimintakyvyn kannalta, kun kysymysten ymmärtämisen ja vastausten tuottamisen kanssa saattaa olla ongelmia. Lisäksi haastatteleamalla en olisi saavuttanut koko yhteisöä samalla tavalla kuin havainnoimalla, jolloin pystyin paremmin tarkkailemaan asukkaiden muodostaman yhteisön kokonaisuutta, sekä kohderyhmäni vuorovaikutusta muihin Kuuselakeskuksessa vieraileviin ja asuviin ryhmiin.

Vaikka tutkimukseni onnistui mielestäni hyvin siihen nähden että se oli ensimmäinen toteuttamani laaja tutkimus, olisi joitain asioita voinut tehdä myös paremmin. Esimerkiksi vaikka lähteeni olivat luotettavia ja pyrin niiden suhteen ajantasaisuuteen, oli osa lähteistäni vanhahkoja, ja lähteitä olisi voinut olla kokonaisuutena enemmänkin. Lisäksi olisin voinut uhrata kirjoittamisprosessille enemmän aikaa ja aikatauluttaa työskentelyäni paremmin niin, että kirjoittamisen kanssa ei olisi tullut pitkiä taukoja, jotka lopulta johtivat kiireeseen. Olisin myös voinut suunnitella havainnointikertani selkeämmin niin, että minulla olisi ollut erillinen havainnointipohja.

Tutkimuksen tekeminen avasi mieleni jatkotutkimusehdotuksille. Mielestäni olisi mielenkiintoista tutkia Kuuselakeskuksen yhteisöä laajemmin monesta muustakin kuin itse käyttämästäni näkökulmasta. Olisi esimerkiksi mielenkiintoista tutkia Kuuselakeskuksen ryhmäkotien asukkaiden välistä yhteisöllisyyttä, sekä heidän näkemyksiään Kuuselakeskuksen muiden asukkaiden parissa vierailusta. Kokevatko he esimerkiksi itsensä muista asukkaista erilliseksi ryhmäksi samalla tavalla kuin kohderyhmäni asukkaat kokivat itsensä erilliseksi ryhmäksi ryhmäkotien asukkaisiin nähden. Toinen mielenkiintoinen jatkotutkimusehdotus olisi mielestäni tutkia, kuinka eri Kuuselakeskuksessa asuvien tai vierailevien ryhmien välistä yhteisöllisyyttä voitaisiin parantaa niin, että ryhmät eivät enää kokisi itseään niin selvästi toisistaan erillisiksi. Ylipäätään olisi myös mielenkiintoista tutkia erillisyyden kokemusten syitä ja seurauksia.

LÄHTEET

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. 2008. Vanhusten ja vammaisten palvelutalon kehittäminen – kuvaus nykytilanteesta, 13 taloa. Helsinki: Edita Prima Oy.

Eloranta, T. & Punkanen, T. 2008. Vireään vanhuuteen. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Harju, A. 2004. Osallisuus. Kansalaisyhteiskunta.fi. Artikkelit. Luettu: 10.2.2017.

http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/osallistuminen_ ja_ vaikuttaminen/osallisuus

Hautala, E. 2012. Senioriopas: hyvinvointi, terveys ja palvelut ikääntyville. Helsinki: Oy Nord Print Ab.

Haverinen, R. 2008. Osallisuutta ja ihmisen kunnioitusta – ikääntyneiden palvelu- kokemuksia. Teoksessa: Suomi, A. & Hakonen, S. (toim.) Kuluerästä voimavaraksi. Sosio-kulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskäsityksiin. Jyväskylä: PS- kustannus.

Helminen, P. & Karisto, A. 2005. Vanhustyö muuttuvassa hyvinvointivaltiossa. Teoksessa: Noppari, E. & Koistinen, P. 2005. Laatu vanhustyöhön. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2015. Tutki ja kirjoita. 20. painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Horwitz, M. & Rabbie, J.M. 1982. Individuality and membership in the intergroup system. Teoksessa: Social Identity and Intergroup Relations. Cambridge: Cambridge University Press

Hyyppä, M. 2005. Me-hengen mahti. Jyväskylä: PS-kustannus.

Invalidiliitto. 2017. Esteettömyys. Luettu: 23.9.2017.

<https://www.invalidiliitto.fi/tietoa/liikkumisen-tuen-palvelut/esteettomyys>

Jolanki, O., Leinonen, E., Rajaniemi J., Rappe, E., Räsänen, T., Teittinen, O. & Topo, P. 2017. Asumisen yhteisöllisyys ja hyvä vanhuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 47/2017. Luettu 9.9.2017.

<http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7B9237F1AE-7A10-4097-8271-8A061A89FC77%7D/129184>

Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Tampere: Vastapaino.

Kallio, A-L. 2014. Kotona asuvien ikäihmisten osallisuus hyvinvointipalveluiden suunnittelussa. Pro Gradu –tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.

http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20140535/urn_nbn_fi_uef-20140535.pdf

Karisto, A. Hyvinvointi ja vastavuoroisuus. 2016. Teoksessa: Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. (toim.) 2016. Vastavuoroinen sosiaalityö. Tallinna: Gaudeamus Oy.

- Kaukonen, N. 2003. Yhteisöllisyys palvelutalossa ikäihmisten ja työntekijöiden kokema. Pro Gradu –tutkielma. Kuopion yliopisto.
- Kettunen, I. & Jaakkola, H. 2017. Yhteisöasuminen on vaihtoehto. *Talentia-lehti* 3/2017, 12.
- Kivelä, S-L. & Vaapio, S. 2011. Vanhana tänään. Eesti: Tallinna Raamatutrukikoda.
- Korkiamäki, R., Nylund, M., Raitakari, S. & Roivainen, I. 2008. Yhteisösosiaalityö kansalaisyhteiskunnan ja asiakastyön rajapinnassa. Teoksessa: Roivainen, I., Nylund, M., Korkiamäki, R. & Raitakari, S. (toim.) 2008. Yhteisöt ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kurki, L. 2007. Innostava vanhuus. Anjalankoski: Solver palvelut Oy.
- Lehtonen, H. 1990. Yhteisö. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Lyyra, T-M. Pikkarainen, A. & Tiikkainen, P. (toim.). 2007. Vanheneminen ja terveys. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Mannilla, M-L. 2009. Voimaantumisen saloja – hoitotyöntekijöiden kokemuksia voimaantumisesta vanhusten palveluasumisessa. YAMK opinnäytetyö. Savonia ammattikorkeakoulu.
- Marin, M. 2001. Tarkastelukulmia ikään ja ikääntymiseen. Teoksessa: Sankari, A. & Jyrkämä, J. (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Tampere: Vastapaino.
- Morrison, V. & Bennett, P. 2012. An Introduction to Health Psychology. Slovenia: Svet Print d.o.o. 3. painos.
- Pirkanmaan Senioripalvelut Oy. 2016. Kuuselakeskus. Luettu: 27.12.2016. <http://www.pirkanmaansenioripalvelut.fi/seniorikeskukset/kuusela/>
- Pirkanmaan Senioripalvelut Oy. 2015. Kuuselakeskus. Powerpoint. Luettu: 27.12.2016.
- Roivainen, I. 2008. Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä?. Teoksessa: Roivainen, I., Nylund, M., Korkiamäki, R. & Raitakari, S. (toim.) 2008. Yhteisöt ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Roivanen, I. & Ranta-Tyrkkö, S. 2016. Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat. EU: United Press Global.
- Sarvimäki, A., Heimonen, S. & Mäki-Petäjä-Leinonen, A. 2010. Vanhuus ja haavoittuvuus. Helsinki: Edita.
- Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2013. Sosiaalinen pääoma. Luettu: 26.12.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/sosiaalinen-paoma>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 5. uudistettu painos.

Törrönen, M. 2016. Johdatus vastavuoroiseen sosiaalityöhön. Teoksessa: Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. (toim.) 2016. Vastavuoroinen sosiaalityö. Tallinna: Gaudeamus Oy.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy. 3. uudistettu painos.

Värynen, S., Kostamo-Pääkkö, K., & Ojaniemi, P. 2015. Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. [Tallinn]: United Press Global.